

Vierde Voortgangsmeting en eindevaluatie Monitoringcommissie IMVB Convenant Pensioenfondsen

Inhoud

Voorwoord	3
Samenvatting	4
Leeswijzer	5
1. DEEL I: EINDEVALUATIE	6
1.1. Doel van het Convenant	6
1.2. Doelbereik Brede Spoor	6
1.3. Doelbereik Diepe Spoor	10
1.3.1. Leeragenda	10
1.3.2. Proces samenwerking Diepe Spoor	11
1.4. Rollen Convenantspartijen	12
1.5. Observaties governance, werkgroepen en monitoring van Convenant	14
1.6. Overige Convenantsverplichtingen	15
2. Eindconclusie	15
3. Aanbevelingen	16
4. DEEL II: VIERDE VOORTGANGSRAPPORTAGE	19
4.1. Inleiding	19
4.2. Reikwijdte en werkwijze Vierde Voortgangsmeting	19
4.3. Voortgang Brede Spoor	20
4.3.1. Beleid	20
4.3.2. Uitbesteding	22
4.3.3. Monitoring van uitbesteding	26
4.3.4. Rapportage en Transparantie	28
4.3.5. Observaties Instrumentarium, Diepe Spoor en rollen van de Partijen	30
4.3.6. Observaties t.a.v. Instrumentarium	30
Bijlage 1: Key Performance Indicatoren	32
Bijlage 2: Chronologie totstandkoming rapport	37
Bijlage 3: Methodologie Uitbesteding en Monitoring van Uitbesteding eindrapportage	38
Bijlage 4: Kaders	40

Voorwoord: Seinen op Groen, Koers houden

Deze eindevaluatie en vierde voortgangsrapportage van het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen is het sluitstuk van vier jaar samenwerking aan de Convenantsafspraken. Deze afspraken betroffen het leren, innoveren, samenwerken en invullen van de OESO-richtlijnen en UNGP's in de beleggingsketen van pensioenfondsen, met het doel om negatieve gevolgen van beleggingen op samenleving en milieu te voorkomen, te beperken en zo nodig herstel en verhaal mogelijk te maken. De Monitoringcommissie kreeg daarbij de opdracht om, uitgaande van de principes van redelijkheid en billijkheid, toe te zien op de voortgang van de afgesproken activiteiten en een finaal monitoringsrapport op te stellen ten behoeve van de evaluatie van het Convenant.

In dit finale rapport concludeert de Monitoringscommissie dat er veel geleerd is, innovatieve processen zijn ontwikkeld en veel maatregelen zijn genomen om ESG-due diligence te implementeren. Daarmee is een significante stap gezet om sector brede invulling te geven aan de OESO-richtlijnen en UNGP's. Tevens is een basis gelegd voor toekomstige samenwerking voor een effectieve uitvoering van ESG Due Diligence om uiteindelijk duurzame impact on the ground te bereiken: De seinen staan op groen. Tegelijk signaleert dit rapport hiaten en de noodzaak om voort te bouwen op de opbrengsten van het Convenant om duurzame impact en daarmee lange termijn waarde te creëren. De Monitoringcommissie roept daarom in dit rapport de Convenantspartijen op tot 'Koers houden'.

Begin 2019 werden Alfred Slager (hoogleraar Pension Fund Management aan TIAS School for Business and Society), Kees Gootjes (Business & Human Rights Advisor ABN AMRO Bank), Udeke Huiskamp (Interface Manager Universiteit Utrecht) benoemd als leden van de Monitoringcommissie. In 2022 volgde Vincent van Assem (Duurzaamheidsadviseur financiële sector, VADASU) Alfred Slager op als lid van de Monitoringcommissie.

De Monitoringcommissie bedankt Convenantspartijen voor de jaarlijkse invulling van het monitoringstool, het opstellen van rapportages en de openheid bij interviews. Deze input was essentieel om jaarlijkse voortgangsrapportages op te stellen en aanbevelingen te formuleren.

De afgelopen jaren is een grote inspanning geleverd door het secretariaat van de Sociaal Economische Raad (SER) om de uitvoering van het Convenant te faciliteren en de jaarlijkse monitoring mogelijk te maken. We danken hierbij Laura Abels, Hanna van Hooft, Martijn Huijnen, Loes Jacobs, Pascalle Langereis en Hansje van der Zwaan, en alle andere mensen bij de SER die door de jaren heen een bijdrage geleverd hebben, voor het vele goede werk dat zij hebben geleverd en de fijne samenwerking.

De Monitoringcommissie,

C. M. (Kees) Gootjes, M.Sc.

Drs. Ing (Udeke) Huiskamp MBA

Drs. V.G.P. (Vincent) van Assem

Samenvatting

Dit finale rapport van de Monitoringcommissie IMVB-Convention Pensioenfondsen geeft inzicht in de realisatie van de Convenantsdoelstellingen gedurende de looptijd van het Convenant (2019-2022, deel 1 Eindevaluatie) en in meer detail in het laatste jaar (deel 2 Vierde Voortgangsrapportage). Het Convenant is aanvankelijk ondertekend door 79 Pensioenfondsen (vertegenwoordigt meer dan 90% van circa 1500 miljard euro aan totaal Nederlands pensioenvermogen)¹, de Pensioenfederatie, vakbonden, maatschappelijke organisaties (ngo's) en de overheid. Deze Convenantpartijen beogen sectorbrede implementatie te realiseren van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen (OESO-richtlijnen) en de *United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights* (UNGP's) in de beleggingsketen van Pensioenfondsen. Deze richtlijnen bieden een kader om negatieve gevolgen van beleggingen op samenleving en milieu te voorkomen, te mitigeren en/of te (laten) remediëren en hierover verantwoording af te leggen (*Due Diligence* of gepaste zorgvuldigheid). De paragrafen over het 'Brede Spoor' in dit rapport geven inzicht in de mate waarin deze sectorbrede implementatie is gerealiseerd. Daarnaast gaat het rapport in op de realisatie van de overige Convenantsdoelstellingen, zoals het leren, innoveren en samenwerken om de beleggingsketen te verduurzamen. De paragrafen over het 'Diepe Spoor', de 'rollen Convenantpartijen' en de 'naleving overige Convenantsverplichtingen' geven inzicht in de mate waarin deze doelen zijn bereikt.

In de eindevaluatie constateert de Monitoringcommissie dat in het Brede Spoor en het Diepe Spoor vooruitgang is geboekt bij de implementatie van de richtlijnen en daarmee in de verankering van de zes ESG-due diligence stappen in de beleggingsketen. Nagenoeg alle Deelnemende Pensioenfondsen hebben aanpassingen doorgevoerd in hun beleggingsbeleid en een significant aantal Deelnemende Pensioenfondsen heeft een of meerdere contracten voor uitbesteding van beleggingsactiviteiten en rapportages aangepast. Echter, op het niveau van de vier hoofdindicatoren heeft minder dan één derde van de Deelnemende Pensioenfondsen de doelstellingen behaald, te weten: voldoen aan alle sub-kpi's per Convenantshoofdstuk (beleid, uitbesteding, monitoring uitbesteding, transparantie en rapportage). Zie hiervoor figuur 1. Daarmee is sectorbrede implementatie van de richtlijnen, en daarmee ook de verankering van de zes ESG-due diligence stappen in de beleggingsketen, niet bereikt. Qua belegd vermogen is het beeld positiever, zie hiervoor figuur 2. Vijf Deelnemende Pensioenfondsen hebben alle van toepassing zijnde sub-indicatoren geïmplementeerd, waaruit de Monitoringcommissie concludeert dat Convenantsbepalingen uitvoerbaar zijn. De Monitoringcommissie formuleert daarom in dit rapport aanbevelingen om de benodigde (ESG-due diligence) stappen ook door de andere Deelnemende Pensioenfondsen alsnog te laten implementeren.

Ook op het gebied van leren, innoveren en samenwerking zijn stappen gezet. In het Diepe Spoor hebben twaalf Pensioenfondsen samengewerkt met ngo's, vakbonden en de overheid om negatieve impacts van beleggingen te voorkomen of te mitigeren (engagement). Er is veel geïnvesteerd in het opbouwen van netwerken, en in samenwerking voor collectieve engagement. Helaas is er (nog) geen sprake van *'impact on the ground'*. Ook hier komt dit rapport met aanbevelingen om deze innovatieve vorm van samenwerking structureel voort te zetten, bijvoorbeeld gericht op het mogelijk maken van herstel en/of verhaal.

Het Convenant heeft geresulteerd in veel kennis, hulpmiddelen, samenwerkingsverbanden en instrumenten om de ingezette verankering van de OESO-richtlijnen en UNGP's in de

¹ Op peildatum eind december 2022 betrof dit 76 pensioenfondsen, waarvan 75 de tool hebben ingevuld. Deze pensioenfondsen vertegenwoordigen zo'n 95% van het totale 1425 miljard beheerd vermogen door pensioenfondsen.

beleggingsketens van alle pensioenfondsen mogelijk te maken. Het voortbouwen op deze opbrengsten is noodzakelijk om te sturen op langetermijnwaardecreatie en het voorkomen van negatieve gevolgen van beleggingen op samenleving en milieu.

Leeswijzer

Met dit rapport 'Eindevaluatie IMVB-Convenant Pensioenfondsen' geeft de Monitoringcommissie uitvoering aan de Convenantsbepaling om aan de Stuurgroep te rapporteren over de algehele voortgang die is geboekt met de uitvoering van dit Convenant (Artikel 20.15). Daarmee biedt dit rapport de Stuurgroep een basis voor de evaluatie zoals omschreven in het Convenant (o.a. over resultaten, belemmeringen, oplossingen, zie Convenant artikel 20.16). Daarnaast wil de Monitoringcommissie aan Deelnemende Pensioenfondsen en andere betrokken Partijen en geïnteresseerden inzicht geven in de resultaten van het Convenant en de mate waarin het doel, namelijk het voorkomen van negatieve gevolgen van pensioenbeleggingen op samenleving en het milieu, dichterbij is gekomen.

Daartoe bestaat dit rapport uit twee delen. Deel I (eindevaluatie Convenantsperiode) rapporteert over de mate waarin het doel van het Convenant is bereikt, over de rollen van de Convenantspartijen en geeft aanbevelingen voor de toekomst. Deze eindevaluatie gaat eerst in op het doelbereik van het Brede Spoor vanaf de nulmeting (paragraaf 1.2 overzicht van de naleving van het Convenant op het niveau van hoofd-KPI's).

Vervolgens wordt ingegaan op het doelbereik van het Diepe Spoor, op basis van de leeragenda en processen zoals opgenomen in het Convenant. Daarna wordt een globaal overzicht gegeven van de rollen van de verschillende Convenantspartijen gedurende de gehele periode, op basis van eigen inzichten en interviews gehouden door de Monitoringcommissie.

De Monitoringcommissie heeft ten behoeve van deze eindevaluatie, naast een analyse van de kwantitatieve resultaten, zeven gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van de bij het Convenant betrokken Partijen en Externe Dienstverleners (twee gesprekken met Deelnemende Pensioenfondsen ("middel-)groot" en "klein"), één gesprek met ngo's, één gesprek met (twee) ministeries, twee gesprekken met vermogensbeheerders en één gesprek met de Pensioenfederatie). De gesprekken hebben tot doel gehad om een beter inzicht te krijgen in de cijfermatige ontwikkelingen rond het Convenant.

Deel II (Vierde Voortgangsrapportage) betreft de rapportage over de (kwantitatieve) voortgang die Deelnemende Pensioenfondsen hebben geboekt in de laatste periode van het Convenant (tweede helft van 2022)².

² Peildatum is 31 december 2022.

1. DEEL I: EINDEVALUATIE

1.1. Doel van het Convenant

Eind 2018 is door een coalitie van 79 Pensioenfondsen³, zes maatschappelijke organisaties (Oxfam Novib, PAX, Amnesty International Nederland, Save the Children Nederland, World Animal Protection en Natuur & Milieu), drie vakbonden (FNV, CNV en VCP) en drie Ministeries (Financiën, Buitenlandse Zaken, Sociale Zaken en Werkgelegenheid), het Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen Pensioenfondsen ondertekend (IMVB). Met de ondertekening van het Convenant verplichten Deelnemende Pensioenfondsen zich aan (o.a.) sector brede implementatie van de OESO-richtlijnen en UNGP's in beleggingsactiviteiten (Artikelen 2.1-2.3). De overige Convenantpartijen committeren zich met het Convenant aan onderlinge samenwerking en het leveren van een actieve bijdrage om Deelnemende Pensioenfondsen te ondersteunen bij deze implementatie.

Pensioenfondsen beleggen in duizenden ondernemingen in een groot aantal landen. In de ketens van deze ondernemingen, en daarmee in de beleggingsketen van pensioenfondsen, doen zich geregeld misstanden voor. De OESO-richtlijnen en UNGP's bieden een kader om daadwerkelijke en mogelijke negatieve impacts in deze beleggingsketens te identificeren, voorkomen en verminderen en hierover verantwoording af te leggen (*Due Diligence of gepaste zorgvuldigheid*). De keuze voor een Convenant als instrument voor het implementeren van IMVB, komt voort uit een SER-advies⁴ (2014). Dat advies acht het haalbaar om met een Convenant op specifieke risico's binnen een ambitieuze en realistische termijn van 3-5 jaar substantieel stappen van verbetering te bereiken voor groepen die negatieve effecten ervaren. Als vervolg op dit advies zijn in het Convenant tijdsgebonden afspraken gemaakt over sectorbrede implementatie van de OESO-richtlijnen en UNGP's (implementatie ESG-due diligence cyclus) en over samenwerking om te leren en te innoveren.

Daartoe is het Convenant opgedeeld in een 'Breed Spoor' en een 'Diep spoor', waarbij het eerste spoor zich richt op sector brede implementatie van de OESO-richtlijnen en UNGP's en het Diepe Spoor erop gericht is om in Cases samen te werken om negatieve impacts van beleggingen te voorkomen of te verhelpen, om zo te innoveren (samenwerkingsvormen, effectieve aanpak) en te leren (lessen identificeren en documenteren). Deelname aan het Diepe spoor was optioneel voor Deelnemende Pensioenfondsen. Met het oog op de verschillende doelen en werkwijzen, behandelt dit evaluatierapport de twee sporen afzonderlijk.

1.2. Doelbereik Brede Spoor

Met de ondertekening van het Convenant door 79 pensioenfondsen is nagenoeg de gehele Nederlandse Pensioensector bereikt⁵, waardoor vanaf de start de basis is gelegd om in potentie sectorbrede implementatie van de OESO-richtlijnen en UNGP's te bewerkstelligen.

De tijdsgebonden afspraken over deze implementatie binnen de looptijd van het Convenant (2019-2022) zijn gespecificeerd in de Convenantshoofdstukken Beleid, Uitbesteding,

³ Gedurende de looptijd van het Convenant zijn een aantal Deelnemende fondsen opgeheven en/of gefuseerd en er zijn nieuwe fondsen aangesloten. Aan het einde van de Convenantsperiode waren er 75 deelnemende Pensioenfondsen. Gezamenlijk vertegenwoordigen deze Pensioenfondsen zo'n 95% van het totale Nederlandse pensioenvermogen van circa 1425 miljard euro.

⁴ <https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2014/imvo-convenanten.pdf>.

⁵ Op peildatum eind december 2022 betrof dit 76 pensioenfondsen, waarvan 75 de tool hebben ingevuld. Deze pensioenfondsen vertegenwoordigen zo'n 95% van het totale 1425 miljard beheerd vermogen door pensioenfondsen.

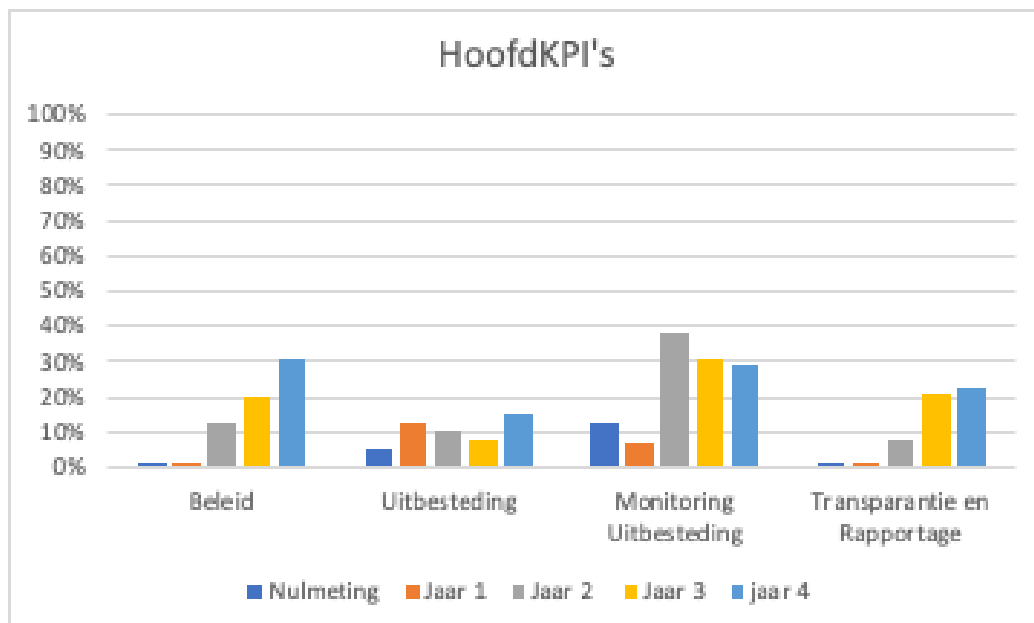
Monitoring uitbesteding, Rapportage & Transparantie. Zo was het onder meer de bedoeling om de Convenantsverplichtingen die betrekking hebben op Beleid uiterlijk binnen twee jaar te implementeren (eind 2020).

Om de implementatie van deze tijdsgebonden afspraken te monitoren, vullen de Deelnemende Pensioenfondsen jaarlijks een monitoringstool in die voor de vier bovengenoemde hoofdstukken, aan de hand van circa 50 KPI's ('sub-indicatoren'), de voortgang meet. Deelnemende Pensioenfondsen die per hoofdstuk voldoen aan alle sub-KPI's, voldoen aan de hoofd-KPI van het betreffende hoofdstuk (zie paragraaf 4.2 voor details over het proces van monitoring van het Brede Spoor).

Op basis van deze informatie heeft de Monitoringcommissie een half jaar na de inwerkingtreding van het Convenant een nulmeting opgesteld (2019) en vervolgens vier voortgangsrapportages, waarin de voortgang op zowel de hoofdindicatoren als op sub-indicatoren is gerapporteerd en waarin aanbevelingen zijn gegeven om de tijdsgebonden Convenantsafspraken te realiseren.

Figuur 1 toont de ontwikkeling van de naleving van de Convenantsafspraken van de vier hierboven genoemde hoofdstukken over de looptijd van het Convenant op het niveau van hoofd-KPI's. Daarmee geeft Figuur 1 op hoofdlijnen inzicht in het doelbereik van het Convenant om de OESO-richtlijnen en UNGP's in de beleggingsketen te implementeren. De hoofd-KPI's geven namelijk aan in hoeverre per Convenantshoofdstuk een Deelnemend Pensioenfonds voldoet aan alle onderliggende sub-KPI's voor iedere stap van de ESG-due diligence cyclus). De y-as geeft het percentage Deelnemende Pensioenfondsen weer dat alle bepalingen uit de betreffende hoofdstukken heeft geïmplementeerd, vanaf de 'nulmeting' tot het einde van het Convenant (x-as vanaf nulmeting in juni 2019 tot en met vierde voortgangsmeting eind 2022).

Figuur 1 laat zien dat in de vier jaar van het Convenant weliswaar voortgang is bereikt met de implementatie van Convenantsverplichtingen uit de vier hoofdstukken maar dat het doel, 'sector brede implementatie', niet is bereikt.

Figuur 1: Voortgang van de vier hoofdindicatoren van het Brede Spoor over de gehele Convenantsperiode (2019-2022) op basis van het percentage Deelnemende Pensioenfondsen, die alle Convenantsafspraken van de betreffende hoofdindicator hebben geïmplementeerd. Het aantal rapporterende Deelnemende Pensioenfondsen is in de looptijd van het Convenant gedaald van 79 naar 76, onder meer door opheffing en samengaan van enkele pensioenfondsen. Op de hoofd-KPI's 'Beleid' en 'Transparantie en rapportage' is de monitoring uitgevoerd over 75 Deelnemende Pensioenfondsen, omdat één Deelnemend Pensioenfonds de monitoringtool niet heeft ingevuld over de laatste periode. De hoofd-KPI's 'Uitbesteding' en 'Monitoring Uitbesteding' hebben alleen betrekking op de Deelnemende Pensioenfondsen die in de gehele Convenantsperiode nieuwe of hernieuwde contracten hebben afgesloten (zie voor meer details over de meetmethode Uitbesteding en Monitoring Uitbesteding bijlage 4). Daarom geeft Figuur 1 voor deze twee hoofd-KPI's alleen de percentages voor de nulmeting en jaar vier (52 van de 75 Deelnemende Pensioenfondsen hebben gedurende de Convenantsperiode hun contracten vernieuwd of aangepast).

Uit Figuur 1 blijkt dat het kwantitatieve doelbereik van het Brede Spoor Convenant op het niveau van hoofd-KPI's circa 30% bedraagt. Met andere woorden, op het niveau van de vier hoofdindicatoren heeft minder dan één derde van de Deelnemende Pensioenfondsen de doelstellingen behaald, te weten: voldoen aan alle sub-kpi's per Convenantshoofdstuk (beleid, uitbesteding, monitoring uitbesteding, transparantie en rapportage). Zie hiervoor figuur 1. Daarbij merkt de Monitoringcommissie op dat een genuanceerder beeld naar voren komt wanneer de implementatie van de Convenantsverplichtingen in meer detail wordt gemeten. Een ruime meerderheid van de Deelnemende Pensioenfondsen heeft meerdere verplichtingen ('sub-indicatoren') uit de vier Convenantshoofdstukken Beleid, Uitbesteding, Monitoring Uitbesteding en Transparantie en Rapportage, geïmplementeerd (zie in paragraaf 4.3). Echter, omdat Deelnemende Pensioenfondsen niet voldoen aan alle sub-indicatoren per hoofdstuk, voldoen ze niet aan de Hoofd-KPI.

De eerste hoofd-KPI, d.w.z. het volledig in overeenstemming brengen van het beleggingsbeleid met de OESO-richtlijnen en UNGP's, is aan het einde van het Convenant door 31% van de Deelnemende Pensioenfondsen bereikt. Nagenoeg alle Deelnemende Pensioenfondsen (92%) hebben de OESO-richtlijnen en UNGP's opgenomen in het beleggingsbeleid. De verplichting om alle zes stappen van de ESG-due diligence cyclus beleidsmatig vast te leggen, is door circa de helft van de Deelnemende Pensioenfondsen gerealiseerd. Ook de stap die om uitwerking en inzicht vraagt, het onderkennen en beleidsmatig verankeren van de voor belanghebbenden risicovolle milieu- en sociale thema's, is beperkt gerealiseerd (43%).

Omdat pensioenfondsen een groot deel van de beleggingsketen uitbesteden aan externe dienstverleners, is het cruciaal om de effectuering van de OESO-richtlijnen en UNGP's (d.w.z. uitvoering van de zes ESG-due diligence stappen in de beleggingsketen) vast te leggen in de contracten met deze externe dienstverleners. De mate waarin dit is gebeurd, wordt gemeten aan de hand van de hoofd-KPI's 'Uitbesteding' en 'Monitoring Uitbesteding'. Een meerderheid (52 Deelnemende Pensioenfondsen) heeft gedurende de Convenantsperiode een of meer contracten met vermogensbeheerders aangepast en daarin elementen van de OESO-richtlijnen en UNGP's verwerkt. Van de Deelnemende Pensioenfondsen met nieuwe en/of aangepaste contracten voldoet 15% aan alle sub-indicatoren voor Uitbesteding⁶.

Ook voor deze hoofd-KPI geldt dat specifieke vereisten uit het Convenant nauwelijks zijn verwerkt: de verankering van 'herstel en/of verhaal' in uitbestedingscontracten is door 10% van de Deelnemende Pensioenfondsen in de nieuwe of hernieuwde contracten opgenomen. Daarmee is bij lange na niet sector breed geborgd dat vermogensbeheerders zorgen dat, in situaties waar Nederlands pensioenvermogen direct verbonden is met negatieve impacts (*directly linked* zoals opgenomen in alinea 8.2 van het Convenant), invloed wordt uitgeoefend om deze negatieve impacts te mitigeren en/of herstel en/of verhaal aan te bieden.

⁶ Dit betekent dat van 15% van de Deelnemende Pensioenfondsen met nieuwe of hernieuwde contracten alle aangepaste contracten over de gehele Convenantsperiode voldoen aan het Convenant.

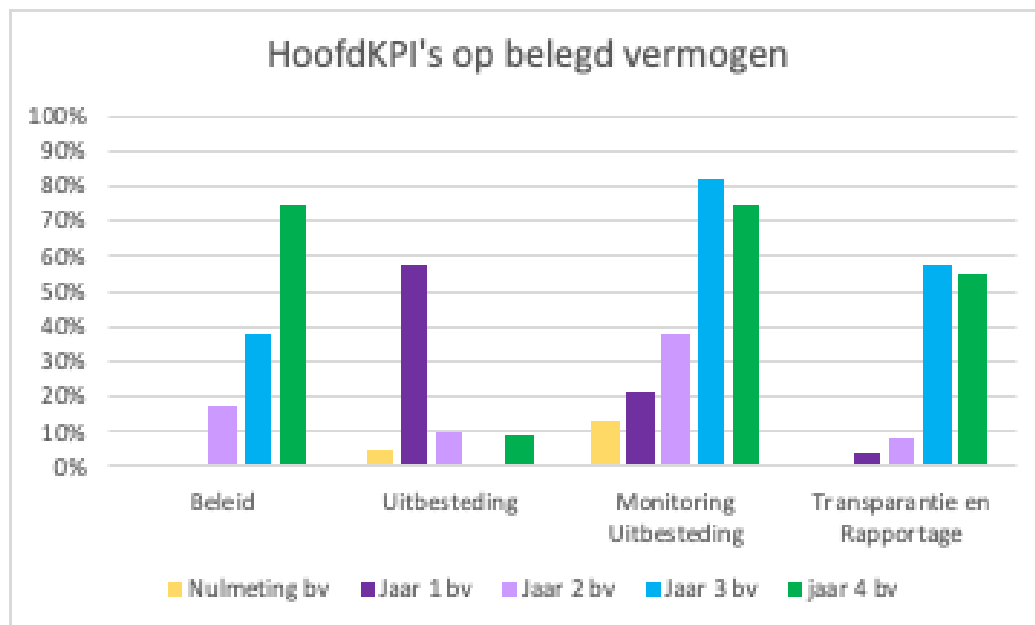
Voor de Monitoring van de Uitbesteding geldt dat 29% van de Deelnemende Pensioenfondsen met nieuwe en/of aangepaste contracten voldoet alle sub-indicatoren. Overigens is in het Convenant vastgelegd dat Deelnemende Pensioenfondsen die contracten niet binnen de looptijd van het Convenant konden vernieuwen, zich zullen inspannen om deze nadien alsnog aan te passen (artikel 4.2). Hier ligt nog een aanzienlijke inspanningsverplichting aangezien een groot deel van de Deelnemende Pensioenfondsen nog contracten zal moeten aanpassen om voor alle *asset classes* te bewerkstelligen dat de ESG-due diligence stappen in hun beleggingsketens zijn verankerd.

Op de hoofd-KPI Transparantie en Rapportage is ook in de laatste periode van het Convenant verdere voortgang geboekt. Nu voldoet 23% van de Deelnemende Pensioenfondsen aan alle sub-indicatoren, maar ook voor dit onderwerp is sector-brede implementatie (nog) niet bereikt.

Het is van belang om te noemen dat vijf Deelnemende Pensioenfondsen aan alle Convenantsverplichtingen voldoen. Dit betreft zowel grote als kleinere Deelnemende Pensioenfondsen. Daarmee concludeert de Monitoringcommissie dat de Convenantsverplichtingen voor alle Deelnemende Pensioenfondsen uitvoerbaar zouden moeten zijn. Dit is een hoopvolle constatering, waar in de eindconclusie (hoofdstuk 2) op in gegaan wordt.

Zie voor meer details over de mate waarin de sub-indicatoren van het Brede spoor door Deelnemende Pensioenfondsen is bereikt Paragraaf 4.3.

Voor de doelstelling om Nederlands pensioenvermogen in lijn met de OESO-richtlijnen en UNGP's te beleggen, is het relevant om, in aanvulling op de naleving door het aantal Deelnemende Pensioenfondsen, ook te kijken naar de naleving op basis van belegd vermogen. Figuur 2 toont de ontwikkeling van de naleving van de hoofd-KPI's op het niveau van belegd vermogen over de gehele Convenantsperiode (2019-2022).

Figuur 2: Voortgang van de vier hoofdindicatoren van het Brede Spoor op basis van belegd vermogen. De percentages zijn per jaar berekend op het totaal van belegd vermogen door Nederlandse Pensioenfondsen (conform opgave Pensioenfederatie). Voor toelichting op de monitoring van de Hoofd KPI's 'Uitbesteding' en 'Monitoring Uitbesteding', zie bijlage 4. Daar waar nul Deelnemende Pensioenfondsen voldoen aan alle sub-KPI's is geen balkje te zien.

Uit Figuur 2 blijkt dat 75% van het belegd vermogen onder een beleggingsbeleid valt dat geheel in overeenstemming is met de OESO-richtlijnen en UNGP's. Deze aanpassingen in het beleggingsbeleid hebben met name vanaf jaar 3 plaatsgevonden, een jaar na de afgesproken streefdatum. De lage score voor uitbesteding (9%) wordt veroorzaakt doordat het inrichten van processen om herstel en/of verhaal beschikbaar te maken voor belanghebbenden niet in uitbestedingscontracten is vastgelegd (zie deel 2 voor tabellen met percentages per sub-indicatoren in kolommen 'naleving BV'). Over de rol van pensioenfondsen bij het beschikbaar maken van herstel en verhaal was aanvankelijk verwarring, die met de publicatie van de handleiding 'herstel & verhaal' is verduidelijkt en is uitgewerkt in een *best practice* voor contractvoorwaarden. De effectuering daarvan vraagt inzet van de pensioensector in vervolg op het Convenant (bijvoorbeeld in een update van het Instrumentarium en de verwerking in contracten). Daarnaast geldt dat Uitbesteding en Monitoring Uitbesteding in zekere zin 'volgende indicatoren' zijn: pas als het beleid is aangepast, kunnen daarna (dus met enige vertraging) gesprekken met Externe Dienstverleners over de aanpassingen van contracten worden gevoerd. De relatief lage score voor Transparantie & Rapportage (55%) wordt met name veroorzaakt door het ontbreken van transparantie over de resultaten van engagement en beslissingen die grote pensioenfondsen nemen indien engagement niet succesvol blijkt.

1.3. Doelbereik Diepe Spoor

Het Diepe Spoor is opgezet om innovaties te stimuleren en inzichten en lessen op te doen op het gebied van de UNGP's en de implementatie van de ESG-due diligence cyclus volgens de OESO-richtlijnen. Daartoe zijn in het Convenant (Hoofdstuk 12) afspraken gemaakt over de leeragenda, het proces en het vastleggen van de geleerde inzichten en lessen. Deelnemende Pensioenfondsen hebben via een *opt-in* de mogelijkheid (niet de verplichting) gekregen om deel te nemen aan dit spoor. Uiteindelijk hebben twaalf Pensioenfondsen deelgenomen aan het Diepe Spoor, een aantal dat te klein is om, naar de mening van de Monitoringcommissie, sectorbreed te leren en de basis te leggen voor opschaling naar een structurele sector-brede samenwerking.

1.3.1. Leeragenda

Om de leeragenda te bewerkstelligen zijn in hoofdstuk 12 van het Convenant drie niveaus van te leren lessen geïdentificeerd: issue-niveau, samenwerkingsniveau en beleidsniveau. Het doel hiervan was om de innovaties, inzichten en geleerde lessen vast te leggen, te documenteren en replicerbaar te maken.

Issue-niveau gaat in op het verwerven van inzichten over een effectieve aanpak van de negatieve impacts in de verschillende casussen. Op basis van de (tussentijdse) rapportages van het Diepe Spoor is duidelijk dat er nagenoeg geen impact is gerealiseerd *on the ground*. Dit is bevestigd door verschillende Partijen in de interviews. Waar vooraf was gehoopt dat er significante impact zou zijn door de innovatieve engagementtrajecten en samenwerking, is dat in de praktijk anders gebleken. Tegelijkertijd kunnen in de rapportages over individuele casussen diverse 'lichtpuntjes' en aanzetten tot impact geïdentificeerd worden en zou het kunnen dat toekomstige impacts alsnog toegeschreven kunnen worden aan het Diepe Spoor. Door de nieuwe samenwerkingsvormen en het innovatieve engagement proces, ontstonden inzichten over de effectieve aanpak van negatieve impacts. Deze zijn verder uitgewerkt in de rapportages op samenwerkingsniveau – de 'tactische en strategische inzichten over het vergroten van invloed' (zoals geformuleerd in hoofdstuk van het Convenant).

In het afgelopen jaar is een 'geleerde lessen' document opgesteld en gepubliceerd door de werkgroep 'Diepe Spoor', in aanvulling op de publicatie van geleerde lessen van de zes individuele casussen. De geleerde lessen gaan op hoofdlijnen vooral over het

samenwerkingsniveau voor engagements met ondernemingen waar de Deelnemende Pensioenfondsen in beleggen:

- Start met kennis van de thema's en vertrouwen;
- Verzamel en deel kennis van de thema's en de onderneming;
- Samen doelen bereiken;
- Kapitaliseer op de inzet voor meer 'impact'.

Vooraf de eerste drie hierboven genoemde geleerde lessen benadrukken het belang van samenwerking en vertrouwen, iets wat veel tijd en moeite heeft gekost gedurende het Diepe Spoor proces. Tegelijkertijd werd duidelijk uit de interviews dat het Diepe Spoor door alle Convenantpartijen als zeer waardevol werd ervaren en Partijen vaak positief waren over elkaar en over de samenwerking.

De Monitoringcommissie ziet weinig geleerde lessen op beleidsniveau, inzichten op het gebied van repliceerbaarheid of implicaties voor ESG-due diligence processen van pensioenfondsen. Tijdens het engagementproces is het misschien lastig om 'uit te zoomen' en lessen te identificeren, maar de Monitoringcommissie ziet de toegevoegde waarde van het Diepe Spoor in het geven van invulling aan de OESO-richtlijnen, UNGP's en (Europese) wetgeving en de behoefte vanuit de sector om mensenrechtenrisico's effectief te vermijden en/of mitigeren. De Monitoringcommissie ziet veel potentie in de opschaling en repliceerbaarheid van de geleerde lessen uit het Diepe Spoor, voor de gezamenlijke uitvoering van ESG-due diligence stappen (b.v. engagement en herstel en/of verhaal) en voor het ESG risico-identificatieproces. De samenwerking van de bij het Convenant betrokken Partijen die een gezamenlijke risico op negatieve impacts van beleggingen identificeren en die proberen te adresseren en te mitigeren, is effectief gebleken. Door deelname van meer pensioenfondsen, ngo's en vakbonden kunnen zowel de *salience* als de *materiality* van meer mogelijke issues geïdentificeerd worden en kan de kans op ernstige arbeids- en mensenrechtenschendingen worden verkleind. Daarom lijkt het Diepe Spoor ook een geschikte opmaat naar effectieve *human rights* ESG-due diligence zoals beschreven in de UNGP's als de OESO-richtlijnen. De geleerde lessen uit het Diepe Spoor zouden ook kunnen bijdragen aan het voldoen aan bovengenoemde toekomstige wetgeving, zoals door Partijen in de interviews is aangegeven. Dit vergt een structurele investering in samenwerking met begrip van elkaars rollen en mogelijkheden en met vertrouwen: dus elkaar leren kennen en blijven kennen. Daarom blijven regelmatige bijeenkomsten en onderlinge bilaterale gesprekken van groot belang. Door middel van het identificeren en prioriteren van issues en het rapporteren daarover, kunnen de verschillende stappen van *human rights due diligence* ingevuld worden. Het valt op dat er tijdens het Convenantproces vooral is gekozen voor *issues* en engagement met bedrijven 'ver weg', terwijl er ook mensenrechtenissues te identificeren zijn dichterbij huis: denk aan het gebruik van arbeidsmigranten in de landbouw en transport of de impact van grootschalige industrie op omwonenden. Door ook *issues* dichterbij huis te identificeren en engagement aan te gaan met 'lokale' bedrijven, zou de effectiviteit van de samenwerking mogelijk verhoogd kunnen worden en de herkenbaarheid voor deelnemers van pensioenfondsen toenemen. Daarnaast valt het de Monitoringcommissie op dat het niet gelukt is om een casus op te zetten die specifiek gericht was op het aanwenden van invloed om herstel en/of verhaal mogelijk te maken, een belangrijk thema binnen het Convenant.

1.3.2. Proces samenwerking Diepe Spoor

Tijdens interviews met de Convenantpartijen stelden de Partijen vast dat het veel tijd vergde om vertrouwen op te bouwen, van elkaar te leren en elkaars rollen, posities en processen in de beleggingsketen te begrijpen en progressie te boeken in de verschillende casussen. Hoewel Partijen diverse redenen hiervoor hebben geïdentificeerd, kon het ook tot wrijving leiden omdat concrete resultaten soms langer op zich lieten wachten en verwachtingen verschillend

waren. Ook al werd er niet veel concrete impact geconstateerd op issue-niveau, het Diepe Spoor is vaak als positief ervaren door de Deelnemende Partijen.

Wat de Monitoringcommissie betreft, hoort het investeren van tijd en energie en het omgaan met wrijving bij het initiëren van processen die gericht zijn om tot innovaties en nieuwe vormen van samenwerking te komen.

1.4. Rollen Convenantpartijen

Het Convenant beschrijft gedetailleerd wat de rollen zijn van de verschillende Partijen (hoofdstuk 13 t/m 18 van het Convenant). Hieronder wordt kort ingegaan op de ervaringen van de Partijen, hoe het Convenantsproces verlopen is en hoe zij het hebben ervaren. Over het algemeen zijn de Partijen binnen het convenant het erover eens dat het Convenant lastig op gang kwam.

a. Pensioenfondsen

Er was onbekendheid en begripsverwarring onder Deelnemende Pensioenfondsen en hun besturen over kernbegrippen van het Convenant (o.a. de UNGP's, langetermijnwaardecreatie, herstel en/of verhaal). Daarnaast werden de monitoringsverplichtingen als zwaar ervaren (het invullen van de monitoringstool), en het daadwerkelijk laten aanpassen van contracten met vermogensbeheerders kwam aanvankelijk als verrassing voor sommige Deelnemende Pensioenfondsen.

Naarmate het Convenant verder verliep, kwamen de Deelnemende Pensioenfondsen meer 'op gang'. Dat is ook terug te zien in de vorderingen van het Brede Spoor, met name op het gebied van beleid. Er is veel inspanning geleverd door Deelnemende Pensioenfondsen, met o.a. het opzetten van webinars, bijeenkomsten en intervisiegroepen, die als zeer positief werden ervaren. Daarnaast hielpen het Instrumentarium en de individuele feedback uit de hoor- en wederhoor procedure om de Deelnemende Pensioenfondsen stappen te laten maken.

Ondanks veel inspanningen bleef het lastig om begrippen als herstel en/of verhaal door te voeren in beleid, uitbesteding en rapportage. Deelnemende Pensioenfondsen gaven zelf ook aan moeite te hebben gehad met het aanpassen van contracten, vooral in gevallen waar het niet om een separaat mandaat ging. Tegelijkertijd kijken veel Deelnemende Pensioenfondsen met een positief gevoel terug op de inspanningen en resultaten van het Convenant.

b. Pensioenfederatie

De rol van de Pensioenfederatie werd door alle Convenantpartijen als zeer positief ervaren. Er was veel lof en waardering voor de manier waarop de Pensioenfederatie Deelnemende Pensioenfondsen heeft ondersteund. De Partijen noemden dat de Pensioenfederatie een 'constructieve rol' speelde door effectief aan te jagen, bijeenkomsten te organiseren en contacten te leggen, vooral na de eerste tegenvallende voortgangsrapportages van de Monitoringcommissie. De Pensioenfederatie heeft met name na jaar 2 wezenlijk bijgedragen aan facilitering en versnelling.

c. Overheid

De rol van de overheid werd als wisselend ervaren. In het Diepe Spoor werd de rol van de overheid met de inzet van haar buitenlandse contacten bij de mijnbouw casus als positief gezien, evenals het mogelijk maken van de financiering van ngo's. Toch ervoeren Partijen ook onduidelijkheid over de rol van de overheid gedurende het verloop van het Convenant, mede door de beleidswijziging van een faciliterende naar een meer toezichhoudende rol. Dit speelde vooral als het ging over de toekomst van het Convenant.

Het aanbieden van subsidies op sectoraal/regionaal niveau werd niet door alle deelnemers gezien als een effectieve volgende stap, al moet gezegd worden dat dit beleid aangepast lijkt te zijn sinds de publicatie van de Kamerbrief in november 2023⁷.

d. Ngo's

De samenwerking met ngo's binnen het Convenant kwam veel aan bod in gesprekken met Deelnemende Pensioenfondsen. Vooral in het begin werd veel tijd geïnvesteerd in de relatie tussen ngo's en pensioenfondsen om vertrouwen op te bouwen en elkaars rollen en verwachtingen te begrijpen. Daarnaast is ook veel aandacht uitgegaan naar de financiering van ngo's om deel te kunnen nemen aan alle Convenant activiteiten.

Volgens Partijen ontstond er spanning indien de verwachtingen van ngo's niet in lijn waren met de verwachtingen van Deelnemende Pensioenfondsen of omgekeerd: voorbeelden van verschillende verwachtingen betreffen de mate van invloed die pensioenfondsen kunnen uitoefenen op ondernemingen waarin wordt belegd, de uitvoering van engagementactiviteiten en beslissingen om te desinvesteren. Ngo's hebben veel inhoudelijke kennis en expertise geleverd over onder meer de Themakaders en de zes casussen binnen het Diepe Spoor. Dit werd gewaardeerd en als belangrijke inbreng ervaren binnen het Convenant.

e. Vakbonden

Vakbonden hadden een unieke rol binnen het Convenant gezien hun rol bij de verschillende werkgroepen maar ook bij het actief uitdragen van het Convenant onder de besturen van pensioenfondsen die het Convenant ondertekend hadden. Zij hebben actief bijgedragen aan verschillende werkgroepen en jaarbijeenkomsten.

f. Onderlinge verhoudingen/samenwerking tussen Convenantpartijen

Het beeld dat door de gesprekken en evaluaties naar voren komt, is dat er veel tijd geïnvesteerd is in de onderlinge verhoudingen en samenwerking en dat het ook nodig was om het vertrouwen op te bouwen en te behouden. Dit proces werd bovendien bemoeilijkt door personele wisselingen bij verschillende Partijen. Soms werd dit als vertragend ervaren omdat er dan bijvoorbeeld niet aan de inhoud van het Convenant gewerkt kon worden.

De activiteiten van het Convenant kwamen vanaf het tweede jaar beter van de grond en vermoedelijk was dat niet mogelijk geweest als de investeringen in relaties en vertrouwen er niet waren geweest.

g. Vermogensbeheerders

Naast de Convenantpartijen wil de Monitoringcommissie ook de rol van vermogensbeheerders noemen, gezien hun essentiële rol als schakel in de implementatie van het Convenant. In interviews komt het beeld naar voren dat zij, naar aanleiding van het Convenant, in incidentele gevallen contracten van Deelnemende Pensioenfondsen aangepast hebben. Verschillende vermogensbeheerders hebben deelgenomen aan Convenantsactiviteiten en hebben de kennisuitwisseling met ngo's en andere partijen gewaardeerd in het effectiever uitvoeren van engagementactiviteiten. Vermogensbeheerders geven aan behoefte te hebben aan een standaardtekst over de implementatie van de OESO-richtlijnen en UNGP's, zodat duidelijk is welke eisen vanuit Nederlandse Pensioenfondsen gesteld worden aan de beleggingsketen.

⁷ Tweede Kamerbrief november 2023, uitkomst peilmoment sectorale samenwerking (IMVO) en update monitoringsonderzoek naleving OESO-richtlijnen.

1.5. Observaties governance, werkgroepen en monitoring van Convenant

Het Convenant specificeert de besturing (hoofdstuk 19, *Governance*), monitoring (hoofdstuk 20) en de ondersteuning door een onafhankelijk secretariaat (19.7) van de SER. In deze besturing heeft, gedurende de looptijd van het Convenant, de Stuurgroep een cruciale rol vervuld om de samenwerking tussen Convenantspartijen te bevorderen, werkgroepen te benoemen, bijeenkomsten te organiseren, een actieplan vast te stellen om een versnelling van de uitvoering te bewerkstelligen en invloed uit te oefenen op o.a. vermogensbeheerders. Uit de interviews komt duidelijk naar voren dat de *governance* vanuit de Stuurgroep, inclusief de rol van een onafhankelijke voorzitter, van groot belang is geweest voor het dichterbij brengen van de realisatie van het Convenant.

De werkgroepen (o.a. monitoring, Instrumentarium, ESG-due diligence, diverse werkgroepen diepe spoor) waren essentieel in het verkrijgen van wederzijds begrip (o.a. hoe werkt de beleggingsketen van pensioenfondsen en wat is de rol van een ngo?) en daarmee het vergroten van vertrouwen, het inbrengen van kennis en het gezamenlijk ontwikkelen van hulpmiddelen voor de implementatie. Onder verwijzing naar de bovengenoemde bevindingen (zie paragraaf 'rollen Partijen'), is de rol van de Pensioenfederatie in de werkgroepen cruciaal geweest, met name toen er besloten werd om de verankering van het Convenant in de beleids- en beleggingsprocessen van de Deelnemende Pensioenfondsen te gaan versnellen.

In de jaarlijkse *governance* cyclus van de Stuurgroep werd de richting in belangrijke mate bepaald door de resultaten van de monitoring en de inhoudelijke aanbevelingen van de Monitoringcommissie. De opdracht in het Convenant aan de Monitoringcommissie was om op basis van toetsingscriteria zoals door de Werkgroep Monitoring ontwikkeld, de uitvoering van het Convenant te monitoren op basis van redelijkheid en billijkheid. De toetsingscriteria zijn door de Werkgroep Monitoring uitgewerkt in circa 50 KPI's voor Deelnemende Pensioenfondsen en in een vragenlijst voor de overige Partijen. De Deelnemende Pensioenfondsen ervoeren de werkdruk van de jaarlijkse vragenlijst als hoog. Voorts werd de werkwijze van de Monitoringcommissie als strak en rechtlijnig ervaren. Ondanks deze observaties, concludeert de Monitoringcommissie dat de monitoring op meerdere manieren heeft bijgedragen aan het realiseren van de doelstellingen van het Convenant. Ten eerste gaven Deelnemende Pensioenfondsen aan dat de hoor- en wederhoor procedure, die op detailniveau terugkoppeling verschaftte over de mate waarin de Convenantsartikelen waren geïmplementeerd en daarmee inzicht gaf in de (nog) te nemen maatregelen om de OESO-due diligence cyclus te implementeren, hen hebben ondersteund. Ten tweede ontstond op sectorniveau inzicht in de implementatie van het Convenant die tijdens jaarlijkse sectorbijeenkomsten werd besproken en waarop werd gereflecteerd. Daardoor nam het bewustzijn en de *sense of urgency* toe om aan de Convenantsverplichtingen te voldoen. Ten derde leverde de monitoring inzicht in de mate waarin opgeleverde hulpmiddelen (o.a. Instrumentarium, themadocumenten, intervisiegroepen) door Deelnemende Pensioenfondsen als behulpzaam werden ervaren en konden bijstellingen plaatsvinden. De Monitoringcommissie concludeert dat een onafhankelijke monitoring essentieel is ter borging van vrijwillige afspraken in een Convenant in combinatie met een Stuurgroep onder onafhankelijk voorzitterschap om aanbevelingen op te volgen. Deze *governance*-bepalingen hebben significant bijgedragen aan de doelstelling van het Convenant.

In het gehele proces van faciliteren, monitoren en sturen op de Convenantsdoelstellingen, heeft het SER-secretariaat een belangrijke rol vervuld. Het enthousiasme, de professionaliteit en de inzet van de individuele medewerkers zijn *key* succesfactoren gebleken in het bereiken van de doelstellingen van het Convenant. De afgelopen vier jaar was de werkdruk voor het SER-secretariaat regelmatig hoog en is er veel gevraagd van de medewerkers. Toch verliep de samenwerking met de Monitoringcommissie altijd goed, iets wat niet vanzelfsprekend is.

1.6. Overige Convenantsverplichtingen

Sinds de publicatie van het vernieuwde Instrumentarium (2022) is het veelvuldig gebruikt in de afgelopen jaren. Het secretariaat van het Convenant bij de SER heeft opgemerkt dat veel teksten uit het Instrumentarium terugkomen in het door de Deelnemende Pensioenfondsen aangepaste beleid en dan voornamelijk ten aanzien van ESG-due diligence stappen. In de jaarlijkse monitoring werd het Instrumentarium door verreweg de meeste Deelnemende Pensioenfondsen positief beoordeeld, ook in het laatste jaar van het Convenant.

Er is ook veel gebruik gemaakt van intervisiegroepen die zich gebogen hebben over een breed scala aan onderwerpen, vooral onderwerpen die te maken hadden met het Convenant, maar soms ook andere onderwerpen. Sinds de totstandkoming van deze groepen zijn zij steevast door de Partijen ook als (zeer) positief ervaren.

Gedurende de gehele Convenantsperiode hebben er diverse online en fysieke sessies plaatsgevonden over thematische onderwerpen, enerzijds om ze te agenderen en anderzijds om kennis over deze thema's uit te wisselen.

2. Eindconclusie

"Een Rana Plaza, conflictgrondstoffen die eindigen in telefoons, olierampen, slechte arbeidsomstandigheden in fabrieken, ...", zo begint de Preambule van het Convenant in december 2018. De Partijen stellen zich het doel om negatieve gevolgen van beleggingen door pensioenfondsen op samenleving en milieu te voorkomen, te mitigeren en/of te (laten) remediëren, waarbij op voorhand geen risico wordt uitgesloten.

We zijn nu vijf jaar verder. En wat is nu concreet gebeurd om dit wezenlijke doel daadwerkelijk te bereiken en meer 'Rana Plaza's' te voorkomen?

Het Convenant heeft bewezen dat implementatie van alle Convenantsbepalingen en daarmee verankering van de zes ESG-due diligence stappen in de gehele beleggingsketen, door zowel grote en kleine pensioenfondsen mogelijk is, ook bij passief beleggen en voor alle relevante asset classes.

Bovendien heeft het Convenant veel kennis, veel kennisproducten, samenwerkingsverbanden en een Instrumentarium opgeleverd om pensioenfondsen te ondersteunen bij de implementatie. Echter, een sectorbrede implementatie van de OESO-richtlijnen en UNGP's in beleggingsketen van pensioenfondsen is niet gerealiseerd. Wel zijn door nagenoeg alle Deelnemende Pensioenfondsen deelstappen gezet. Dit is een belangwekkende ontwikkeling. Het toont aan dat het besef bij pensioenfondsen groeiende is om arbeids- en mensenrechten te laten meewegen in beleids- en beleggingsbeslissingen. Echter, de implementatie van enkele deelstappen zorgt er nog niet voor dat pensioenfondsen structureel sturen op het voorkomen, mitigeren en/of te laten remediëren van negatieve impacts van het belegd pensioenvermogen op samenleving en milieu.

Het relatief lage aantal aangepaste contracten is bovendien niet toereikend om te functioneren als een 'nieuwe' standaard van de Nederlandse pensioensector voor (extern) vermogensbeheer. Zowel de beschikbaarheid van standaardteksten, als de schaal waarop deze wordt gevraagd door Deelnemende Pensioenfondsen, is onvoldoende om te borgen dat de OESO-richtlijnen en UNGP's worden verankerd in de (mainstream) beleggingspraktijk van Nederlandse pensioenfondsen.

De analyse van de Monitoringcommissie, mede op basis van de interviews, is dat de (bestuurs)aandacht, die noodzakelijk was voor een volledige implementatie van het Convenant slechts door een minderheid van de Deelnemende Pensioenfondsen daadwerkelijk is geleverd. De eerdere constatering dat de grootschalige ondertekening van het Convenant in potentie sector-brede implementatie mogelijk maakte, is niet geëffectueerd, omdat veel (kleine) Deelnemende Pensioenfondsen onvoldoende besef hadden waaraan ze zich committeerden (een observatie uit de interviews) en de hierboven genoemde (bestuurs)aandacht niet hebben geleverd. Daarbij merkt de Monitoringcommissie op dat er gedurende de looptijd van het Convenant nieuwe wetgeving van kracht is geworden die veel bestuurlijke aandacht van pensioenfondsen vergde⁸.

Als het gaat om het Diepe Spoor zijn de doelen t.a.v. samenwerken, leren en innoveren op hoofdlijnen bereikt, maar zijn deze niet structureel in de sector ingebed door het relatief beperkte aantal deelnemers. Alle Deelnemende Partijen waren positief over de samenwerking. Al waren concrete *on the ground* impacts moeilijk te constateren en zijn de geleerde lessen niet zondermeer opschaalbaar en repliceerbaar. Naar verwachting van de Monitoringcommissie is er wel een goede basis gelegd om die opschaling alsnog te realiseren.

3. Aanbevelingen

Het is van groot belang om de ingezette beweging voor te zetten. Het Convenant heeft de sector in beweging gebracht om de OESO-richtlijnen en UNGP's te implementeren. De meerderheid van de Deelnemende Pensioenfondsen heeft elementen daarvan geïmplementeerd, en er zijn veel lessen geleerd, maar sector brede implementatie is nog niet bereikt. Daarbij kan de sector voortbouwen op het relatienetwerk dat is gelegd in verschillende werkgroepen en de kennis die is vastgelegd in onder meer diverse documenten, zoals het Instrumentarium, het geleerde-lessendocument van het Diepe Spoor en de resultaten van verschillende webinars.

Om deze beweging voort te zetten, is de goed functionerende en faciliterende rol van de Pensioenfederatie nodig, alsmede een voorwaarde scheppende rol van de overheid (bijv. financiering voor ngo's). Daarbij is de vraag welk middel effectief is om deze beweging voort te zetten en welke van de bovenstaande rollen moeten worden vervuld: is het een wortel en/of een stok?

Een deel van de pensioenfondsen c.q. hun vermogensbeheerders vallen onder de werking van Europese wetgeving⁹, die nauw aansluit op OESO-richtlijnen en UNGP's. De OESO-richtlijnen en UNGP's blijven ongeacht de ontwikkelingen in de wetgeving onverkort van toepassing op de financiële sector. Dit kan in combinatie met monitoring en toezicht zorgen voor een basale verankering van de zes ESG-due diligence stappen ('gepaste zorgvuldigheid') in de beleggingsketen van de pensioensector.

⁸ Deze wetgeving betreft o.a. de Europese Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR), welke o.a. Pensioenfondsen verplicht om informatie te verschaffen over de integratie van duurzaamheidsrisico's in beleggingsbeslissingen. Deze informatie verplichting sluit niet 1-op-1 aan op het Convenant) en vergde bestuurlijke en operationele capaciteit van veelal dezelfde functionarissen die uitvoering gaven aan het Convenant. Anderzijds zorgde de SFDR voor een hogere prioriteit voor IMVB bij o.a. de Pensioenfederatie en individuele Deelnemende Pensioenfondsen. Een andere belangrijke ontwikkeling voor Deelnemende Pensioenfondsen gedurende de looptijd van het Convenant was de zorg om voldoende dekingsgraad en de ontwikkeling van het nieuwe pensioenstelsel (Wet toekomst pensioenen).

⁹ Zoals: SFDR, EU-taxonomie en (indien de scope wordt uitgebreid) in de toekomst mogelijk de CSRD en de CSDDD.

Echter, de Monitoringcommissie constateert dat er tevens faciliterende maatregelen nodig zijn. Het doel van pensioenfondsen is het creëren van maatschappelijke langetermijnwaardecreeatie en het voorkomen van negatieve impacts op belanghebbenden (waar ook ter wereld) is daar onderdeel van. Voor met name kleine pensioenfondsen is sectorale samenwerking nodig, o.a. om (thematische) risico's te identificeren, te voorkomen of om invloed aan te wenden om risico's te mitigeren. Het samenwerken om de geleerde lessen van het Diepe Spoor voort te zetten en op te schalen en o.a. samen te werken om de effectiviteit van engagement te vergroten, gaat niet vanzelf.

Daarmee komt de Monitoringcommissie met de volgende aanbevelingen, samengebracht in drie hoofdlijnen:

- **Meer urgentie**

- Bij pensioenfondsbestuurders om de instrumenten en geleerde lessen te benutten voor het alsnog volledig implementeren van de OESO-richtlijnen en UNGP's. Pensioenfondsen hebben aangetoond dat volledige implementatie daadwerkelijk mogelijk is, maar het vraagt wel voldoende aandacht op bestuursniveau om meer capaciteit (budget en kennis) vrij te maken om implementatie te verwezenlijken;
- Bij pensioenfondsen om de implementatie van ESG-due diligence stappen in alle *asset classes* te voltooien, met specifieke aandacht voor de selectie van thematische aandachtsgebieden op basis van risico-identificatie en deelnemersvoorkeuren, het aanpassen van contracten met vermogensbeheerders;
- Bij de Pensioenfederatie om ervoor te zorgen dat de facilitering (o.a. standaardisatie van vermogensbeheercontracten om OESO-richtlijnen en de UNGP's, inclusief herstel en/of verhaal te verankeren in alle *asset classes*, Instrumentarium, themadocumenten) een groter aantal pensioenfondsen bereikt;
- Zorg als overheid dat in aanvulling op eventuele toekomstige, wettelijke verplichtingen de voorwaarden aanwezig zijn voor Partijen (o.a. ngo's, vakbonden, Pensioenfederatie, pensioenfondsen) om te kunnen blijven leren en innoveren met het oog op (maatschappelijke) langetermijnwaardecreeatie en borging van implementatie van OESO-richtlijnen en UNGP's in de beleggingsketen;
- In samenhang met bovenstaande punten is het nodig dat pensioenfondsen in samenwerking met de Pensioenfederatie kritisch vermogen organiseren om de implementatie van de ESG-due diligence-cyclus onderling te beoordelen en elkaar, waar nodig, te informeren over *impacts on the ground*. Dit proces vergt een volwaardige rol van ngo's (zie verder);

- **Meer samenwerking**

- Door voort te bouwen op de Convenantsopbrengsten. Het gaat hier onder andere om het *up to date* houden van het Instrumentarium, het opgebouwde onderlinge vertrouwen tussen de Deelnemende Partijen, het bouwen van een engagement netwerk inclusief BZ-posten, themabijeenkomsten en het *up to date* houden van themakaders, alsmede het samen leren in intervisiegroepen;

- Door structurele uitwisseling van kennis over relevante issues en thema's (o.a. risico-identificatie) en vervolgens daar actie op nemen. De Monitoringcommissie is overtuigd van de toegevoegde waarde van het Diepe Spoor en moedigt de Partijen aan om een structurele samenwerking aan te gaan voor opschaling van effectieve *human rights due diligence* en het creëren van *on the ground* impact. Daarbij kan ook gedacht worden aan informatie-uitwisseling en samenwerking met ESG-dataproviders en gespecialiseerde aanbieders van stem- en engagementdiensten, die bij kunnen dragen aan de implementatie van effectieve ESG-due diligence;
- Door de realisatie van 'standaardisatie' en dus effectiviteit bij implementatie, door middel van het aanbieden van standaard templates voor de zes ESG-due diligence stappen voor alle relevante *asset classes*. Externe vermogensbeheerders hebben hier behoefte aan en het faciliteert met name kleine(re) pensioenfondsen (lagere kosten, hogere effectiviteit).
- **Meer transparantie**
 - Om beter inzicht te krijgen in de effectiviteit van de ESG-due diligence cyclus. Dit betekent meer specifieke informatie waarmee gestuurd kan worden op het voorkomen en mitigeren van mensenrechtenrisico's, minder algemene, alleen cijfermatige 'data', zoals grafieken over aantallen engagementgesprekken en meer stuurinformatie over resultaten ten opzichte van o.a. engagement- en impact-doelstellingen over de 'S' van ESG;
 - Om het effect van genomen maatregelen beter in kaart te brengen. Hier kan het gaan om systematische risicobeoordelingen, beleidskeuzes, ondernomen acties in geval van negatieve impacts op samenleving en milieu en de gemaakte keuzes als engagement niet succesvol is geweest;
 - Om de *countervailing power* door het maatschappelijk middenveld mogelijk te maken. Dit vergt het (financieel) faciliteren van ngo's om gevraagd en ongevraagd reflectie te geven over (directly linked) *impacts on the ground* en de effectiviteit van ESG-due diligence;
 - Om inzicht te krijgen in de voortgang van de integratie van langetermijnwaardecreeatie in de portefeuilles van pensioenfondsen.

4. DEEL II: VIERDE VOORTGANGSRAPPORTAGE

4.1. Inleiding

In deze Vierde Voortgangsrapportage rapporteert de Monitoringcommissie van het IMVB-Convention Pensioenfondsen over de implementatie van de Convenantsafspraken in het laatste halfjaar van het Convenant. Deze rapportage bouwt voort op de nulmeting (2019) en de eerste, tweede en derde voortgangsrapportage uit respectievelijk 2020, 2021 en 2022, die alle gepubliceerd zijn op de SER-website 'Publicaties Convenant IMVB Pensioenfondsen'¹⁰. De Monitoringcommissie brengt met dit laatste rapport verslag uit aan de Stuurgroep. De Stuurgroep gebruikt het rapport voor de eindevaluatie en om Convenantspartijen te informeren over het resultaat van het Convenant.

Dit deel van het eindrapport (Vierde Voortgangsrapportage) gaat eerst in op de werkwijze van de monitoring en de vergelijkbaarheid van de cijfers met voorgaande jaren. Vervolgens geeft dit rapport in detail inzicht in de mate waarin Deelnemende Pensioenfondsen na vier jaar voldoen aan alle afspraken ('sub-indicatoren') over het verankeren van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen (hierna: OESO-richtlijnen) en de *United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights* (hierna: UNGP's) in hun beleggingsketen. Daarmee geeft dit deel van een rapport een verdieping van de informatie uit paragraaf 1.2, die inzicht geeft op de naleving van afspraken op het niveau van hoofdindicatoren.

Anders dan in voorgaande jaren, gaat dit voortgangsrapport beperkt in op de resultaten van het Diepe Spoor en de rollen van de Convenantspartijen. De activiteiten van het Diepe Spoor stonden in het laatste halfjaar van het Convenant (juli-december 2022) in het teken van afronding en het opstellen van de eindevaluatie. De resultaten daarvan zijn beschreven in deel I van dit rapport. De rollen van de Convenantspartijen waren in dit laatste jaar gericht op afronding van het Convenant met uitzondering van de werkgroep Toekomst, waar dit deel van het rapport kort op in zal gaan.

Voor meer details over de kaders van het Convenant en de daaruit volgende afspraken en KPI's verwijst dit rapport naar de voorgaande voortgangsrapportages (en met name de Derde Voortgangsmeting¹¹).

4.2. Reikwijdte en werkwijze Vierde Voortgangsmeting

Om de uitvoering van het Brede Spoor van het Convenant te monitoren, vullen de Deelnemende Pensioenfondsen en Partijen jaarlijks een monitoringstool in. De Deelnemende Pensioenfondsen wordt gevraagd om aan de hand van circa 50 KPI's ('sub-indicatoren') over hun voortgang te rapporteren. Waar relevant, wordt gevraagd om bewijslast aan de monitoringstool toe te voegen. De Monitoringcommissie beoordeelt de antwoorden op de KPI's, met ondersteuning van het SER-secretariaat. Indien uit deze beoordeling blijkt dat de beantwoording onjuist of onvolledig is, wordt de score op de KPI aangepast. In een hoor- en wederhoorproces hebben de Deelnemende Pensioenfondsen de gelegenheid om hierop te reageren en/of aanvullende informatie te verschaffen, waarna de KPI-beoordeling opnieuw vastgesteld wordt.

¹⁰ <https://www.imvoconvenanten.nl/nl/pensioenfondsen/convenant/publicaties>.

¹¹ SER (2023), Derde Voortgangsmeting *Monitoringcommissie IMVB-Convention Pensioenfondsen*, Februari 2023. Te raadplegen op: <https://www.imvoconvenanten.nl/-/media/imvo/files/pensioenfondsen/imvb-pensioen-3e-voortgangsmeting.pdf?la=nl&hash=6A088D34679C5E1110F5ECE9AB2C7741>.

Van de 79 Deelnemende Pensioenfondsen die het Convenant hebben ondertekend, hebben in 2023 76 fondsen een uitnodiging ontvangen om de monitoringstool in te vullen. Sinds de start van het Convenant zijn er fondsen geliquideerd/gefuseerd, waardoor het aantal is afgenomen. Uiteindelijk hebben 75 Deelnemende Pensioenfondsen de tool volledig ingevuld¹², waardoor zo'n95% van het totale Nederlandse pensioenvermogen wordt vertegenwoordigd in de meting. De periode voor het invullen van de tool was van 1 april 2023 tot en met 5 juli 2023. De hoor- en wederhoor periode is op 8 september 2023 gestart en zou aanvankelijk op 25 september 2023 sluiten. Op 2 oktober 2023 is de vragenlijst definitief gesloten. De Monitoringcommissie constateert dat negen Deelnemende Partijen, waarvan zes Deelnemende Pensioenfondsen, de hoor- en wederhoorvragen niet hebben beantwoord. Hoewel de peildatum van de vierde voortgangsmeting formeel 31 december 2022 is, is het, om aan te sluiten bij de bestuurspraktijk, mogelijk geweest om informatie aan te leveren tot en met 30 juni 2023.

Voor de overige Convenantpartijen zijn in de monitoringstool eveneens KPI's opgenomen om de uitvoering van hun activiteiten te monitoren. Deze overige Partijen hebben uiteindelijk allen de tool ingevuld. De Monitoringcommissie tracht de meting feitelijk en objectief te analyseren zodat een zo zuiver mogelijk beeld ontstaat van de uitvoering van de afgesproken activiteiten. Het hoor- en wederhoorproces is eveneens feitelijk en objectief uitgevoerd zodat niet – onbedoeld – de indruk ontstaat van een beoordeling.

4.3. Voortgang Brede Spoor

De kern van het Brede Spoor van het Convenant betreft de sector brede implementatie van de OESO-richtlijnen en UNGP's in de beleggingsketen van pensioenfondsen. Dit is in het Convenant uitgewerkt in vier hoofdstukken:

- Beleid
- Uitbesteding
- Monitoring van uitbesteding
- Rapportage en Transparantie

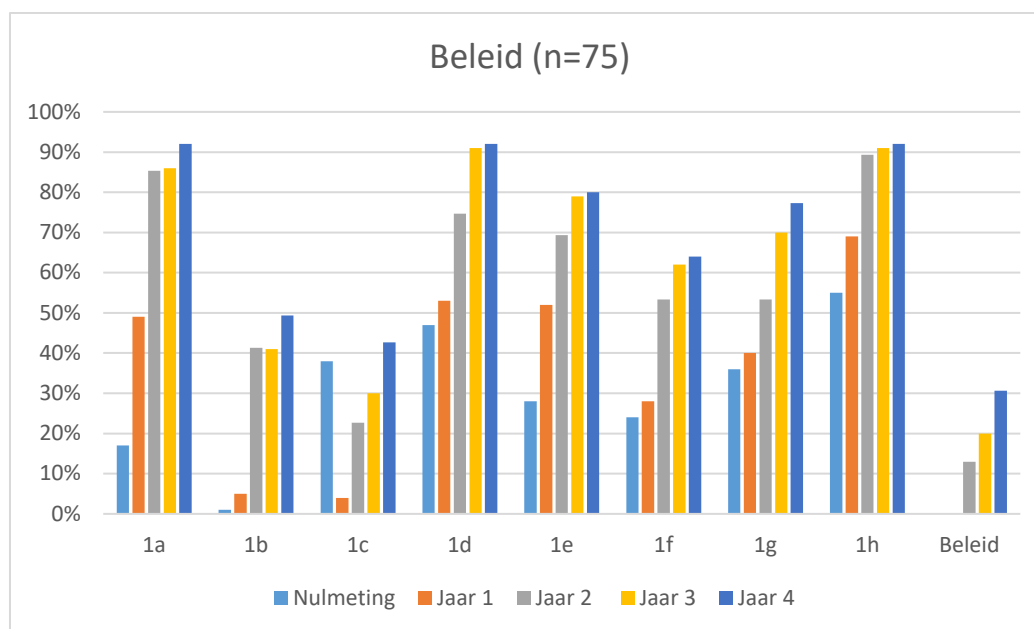
In onderstaande paragrafen wordt ingegaan op de naleving van de Convenantsverplichtingen voor de afzonderlijke hoofdstukken. Daarbij geven de staafdiagrammen de ontwikkeling in naleving gedurende de gehele looptijd van het Convenant op sub-indicatorniveau weer. De eerste meting (nulmeting) was een half jaar na inwerkingtreding Convenant. Bij de nulmeting werd er geen bewijslast opgevraagd en was er veel begripsverwarring, waardoor de vergelijkbaarheid van de uitkomsten met volgende jaren wordt beïnvloed. De laatste meting (vierde meting) had als peildatum 31 december 2022 en vond plaats in de zomer 2023 (het einde van het Convenant) - zie voor details over het monitoringsproces paragraaf 4.2). In de tabellen is de Convenantsverplichting per sub-indicator toegelicht. De laatste kolom in de tabellen geeft de resultaten per sub-indicator weer op basis van Belegd Vermogen ('BV') in jaar 4.

4.3.1. Beleid

De implementatie van 'Beleid' wordt gemonitord aan de hand van acht sub-indicatoren. In het Convenant is de doelstelling opgenomen dat binnen twee jaar (uiterlijk eind 2021) 100% van de Deelnemende Pensioenfondsen het ESG-beleid in lijn hebben gebracht met de OESO-richtlijnen en UNGP's.

¹² Eén van de 76 Pensioenfondsen is ondergebracht bij een andere Pensioenuitvoerder en heeft daarom geen bijdrage geleverd aan de voortgangsmeting.

Daardoor zouden Deelnemende Pensioenfondsen voldoende tijd hebben om het vernieuwde beleid te implementeren en o.a. contracten met Externe Dienstverleners aan te passen. In de tweede voortgangsrapportage constateerde de Monitoringcommissie dat een versnelling nodig was in de implementatie van de sub-indicatoren voor 'Beleid', om de doelen van het Convenant te kunnen halen.

Figuur 3: Voortgang sub-indicatoren Beleid, op basis van aantal Deelnemende Pensioenfondsen (#). Zie Tabel 1 voor een tekstuele uitleg van de sub-indicatoren. Jaar vier betreft een voortgangsmeting over een halfjaar. Na de nulmeting zijn de vragen in de monitoringstool aangescherpt zodat er een betere aansluiting is bij de Convenantstekst, hetgeen de vergelijkbaarheid van de resultaten beïnvloedt.

De Monitoringcommissie constateert dat diverse Convenantsverplichtingen uit het hoofdstuk 'Beleid' nagenoeg volledig zijn geïmplementeerd (o.a. 1a. beleidstekst conform de OESO-richtlijnen en UNGP's, 1d. uitsluitingenbeleid, 1h. beschrijving (maatschappelijke langetermijnwaardecreatie).

Convenantsverplichtingen die achterblijven, betreffen de beleidsmatige verankering van de zes ESG-due diligence stappen (1b. 49%) en een toelichtende tekst op thematische aandachtsgebieden, die op basis van ESG-due diligence als risicovol (voor belanghebbenden) worden beoordeeld en/of die volgen uit prioriteiten van deelnemers (1c. 43%). Met name indicator 1c vergt analyse en het maken van keuzes door pensioenfondsbesturen en kan niet ingevuld worden door verwijzing naar uitvoerders. De Monitoringcommissie concludeert dat bijna 60% van de Deelnemende Pensioenfondsen deze stap nog moet uitvoeren en derhalve meer (bestuurs-)aandacht moet besteden aan ESG-due diligence.

Op de einddatum van het Convenant voldoet 31% van de Deelnemende Pensioenfondsen aan de Convenantsverplichtingen die zien op beleid. Daarmee is het doel van sector-brede verankering van de OESO-richtlijnen en UNGP's in het beleggingsbeleid van pensioenfondsen niet bereikt.

Nummering Figuur 3	Verplichting	Convenants artikel	Nulmeting (%)*	Naleving eerste meting (%)*	Naleving tweede meting (%)*	Naleving derde meting *	Naleving vierde meting (%)*	Naleving vierde meting (% BV)**
1a	<i>Een tekst conform de OESO-richtlijnen en UNGP's.</i>	3.1.a.	17%	49%	85%	86%	92%	100%
1b	<i>Een beschrijving van ESG-due diligence stappen.</i>	3.1.b.	1%	5%	41%	41%	49%	83%
1c	<i>Een toelichtende tekst op thematische aandachtsgebieden.</i>	3.1.c	38%	4%	23%	30%	43%	80%
1d	<i>Informatie over de activiteiten waar het individuele Deelnemend Pensioenfonds niet in zal beleggen.</i>	3.1.d.	47%	52%	75%	91%	92%	99%
1e	<i>De Engagement aanpak voor beursgenoteerde ondernemingen.</i>	3.1.e.	28%	52%	69%	79%	80%	96%
1f	<i>De Engagement aanpak voor corporate credits.</i>	3.1.f.	24%	28%	53%	62%	64%	90%
1g	<i>Stemaanpak voor beursgenoteerde ondernemingen.</i>	3.1.g.	36%	40%	53%	70%	77%	98%
1h	<i>Een omschrijving hoe (maatschappelijke) waardecreatie op de lange termijn als een leidend principe wordt gehanteerd.</i>	3.1.h.	55%	69%	89%	91%	92%	99%
Beleid	<i>Alle Convenantsverplichtingen t.a.v. ESG-beleid.</i>	3.1	0%	0%	13%	20%	31%	75%

Tabel 1: Voortgang ESG-beleid.

* % op basis van aantal Deelnemende Pensioenfondsen in een jaar

** % op basis van totaal belegd vermogen dat onder het Convenant valt

4.3.2. Uitbesteding

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid maken pensioenfondsen gebruik van Externe Dienstverleners en om te bewerkstelligen dat het aangepaste beleid effect heeft in de beleggingsketen en daarmee voor *rights holders* of rechthebbenden, is het noodzakelijk om contracten met Externe Dienstverleners daarop aan te passen. Zij implementeren het beleggingsbeleid, voeren het stem- en engagementproces namens het Deelnemend Deelnemend Pensioenfonds uit, stellen rapportages op en zijn essentieel voor de feitelijke verankering van de OESO-richtlijnen en UNGP's in de gehele beleggingsketen.

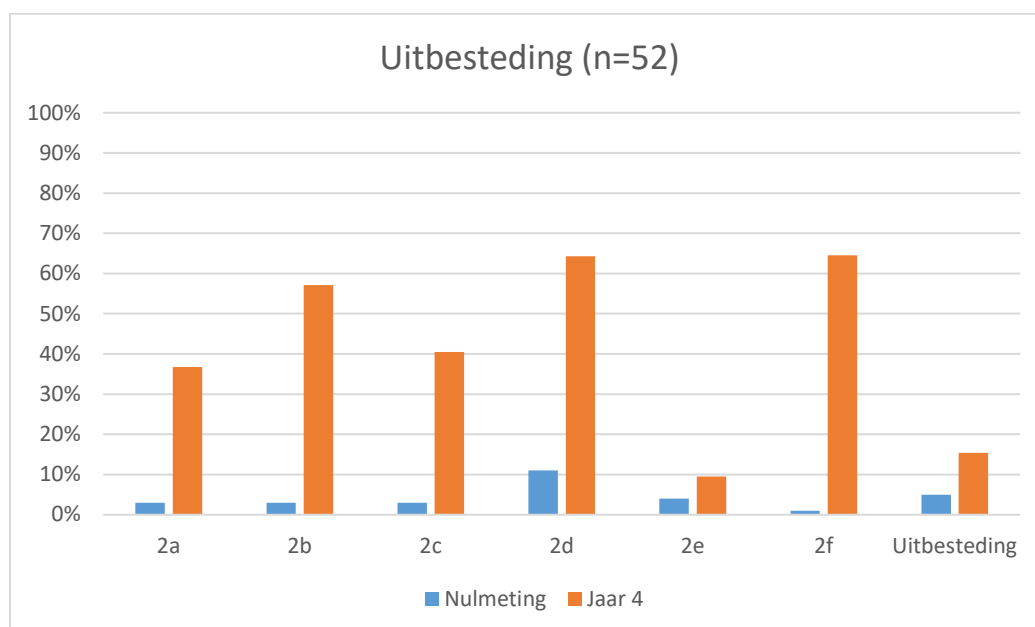
Daarom zijn in het Convenant bepalingen opgenomen om te verwezenlijken dat Deelnemende Pensioenfondsen voor alle asset classes de Convenantsverplichtingen opnemen in nieuwe of hernieuwde contracten met Externe Dienstverleners. Daarbij zijn en blijven Deelnemende Pensioenfondsen zelf verantwoordelijk voor het opstellen en realiseren van de contractafspraken (Convenant Artikel 4.1) en kunnen zij voor de naleving niet doorverwijzen naar hun dienstverleners.

Voor de contractaanpassingen verwijst het Convenant naar het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers, waarin de zes stappen van de ESG-due diligence cyclus centraal staan. Zo verwacht Convenantsartikel 3.1b dat Deelnemende Pensioenfondsen beschrijven hoe het Deelnemend Pensioenfonds de verschillende ESG-due diligence stappen conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's invult en verankert in de uitbesteding, monitoring en rapportage van Externe Dienstverleners. Om Deelnemende Pensioenfondsen te ondersteunen bij het aanpassen van contracten, is opgenomen (Convenant artikel 4.2) dat binnen één jaar

na inwerkingtreding, de Convenantpartijen gezamenlijk een Instrumentarium ontwikkelen met daarin een advies voor teksten die Deelnemende Pensioenfondsen kunnen overnemen in contracten met Externe Dienstverleners. Hoewel in november 2019 een eerste versie van het Instrumentarium is gepubliceerd, waren Deelnemende Pensioenfondsen aanvankelijk niet tevreden over de praktische toepasbaarheid. In mei 2022 is een verbeterde versie van het Instrumentarium gepubliceerd, waarna een groter aantal pensioenfondsen aangaf het Instrumentarium te gebruiken (63 Deelnemende Pensioenfondsen), waarvan circa 80% de bruikbaarheid positief beoordeelde (zie Derde Voortgangsrapportage, pagina 36).

Echter, in het huidige Instrumentarium ontbreken nog tekstvoorbeelden om alle ESG-due diligence stappen te verankeren in contracten voor verschillende *asset classes*. Weliswaar is zo'n voorbeeldtekst tijdens een webinar in 2023 gedeeld, maar ten behoeve van de toegankelijkheid zou het Instrumentarium op dit punt verbeterd moeten worden. Voorbeeldteksten ('templates') zijn niet alleen van belang voor Deelnemende Pensioenfondsen, maar ook voor vermogensbeheerders, omdat het bijdraagt aan standaardisatie van de verankering van de OESO-richtlijnen en UNGP's in de beleggingsketen.

In het laatste jaar van de Convenantsperiode is de uitvraag in het monitoringstool over het aantal nieuwe of hernieuwde contracten aangepast, waardoor de resultaten over de jaren niet een-op-een vergelijkbaar zijn (zie bijlage 4 voor details uitvraag en meetmethode). Voor deze Vierde Voortgangsrapportage is aan Deelnemende Pensioenfondsen gevraagd om in één keer een overzicht te geven van alle aangepaste contracten over de gehele Convenantsperiode, daarom worden in figuur 4 enkel de nulmeting en vierde meting weergegeven. De Monitoringcommissie hecht veel waarde aan deze informatie, omdat het verwerken van beleid in uitbestedingscontracten een cruciale stap is in het veranderingsproces om de negatieve impacts van beleggingen op de samenleving en het milieu te voorkomen, te mitigeren of remediëren.

Figuur 4: Voortgang Uitbesteding over 4 jaar. Zie Tabel 2 voor een tekstuele uitleg van de sub-indicatoren. Deze staafdiagram geeft de cumulatieve ontwikkeling weer van het percentage van de Deelnemende Pensioenfondsen dat in de afgelopen jaren hun contracten met Externe Dienstverleners heeft aangepast en in lijn gebracht met de vereisten van het Convenant. Het gaat om 52 Deelnemende Pensioenfondsen met nieuwe of hernieuwde contracten.

Nummering Figuur 4	Verplichting	Convenants artikel	Nulmeting (%)	Naleving dec 2019 (%)*	Naleving 30 juni 2021 (%)*	Naleving 30 juni 2022 (%)*	Naleving 31 dec 2022 (%)*	Naleving 31 dec 2022 (% BV)**
2a	<i>ESG implementeert in beleid en managementsystemen en langetermijn-waardecreatie als een leidend principe hanteert.</i>	4.1.a.	3%	30%	26%	46%	37%	59%
2b	<i>(Potentiële) negatieve impact van activiteiten in de Beleggingscategorieën van het Deelnemend Pensioenfonds identificeert en prioriteert, en daarbij relevante stakeholders betreft.</i>	4.1.b.	3%	37%	35%	56%	57%	83%
2c	<i>Invloed zal aanwenden en waar nodig en mogelijk vergroten om te bevorderen dat negatieve impact van activiteiten in de Beleggingscategorieën wordt voorkomen of gemitigeerd.</i>	4.1.c.	3%	12%	60%	68%	40%	96%
2d	<i>Invloed zal aanwenden en waar nodig en mogelijk vergroten om beursgenoteerde ondernemingen waarin belegd wordt en die een negatieve impact veroorzaken of daaraan bijdragen, op basis van tijdsgebonden vragen te stimuleren om negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en/of te stimuleren om herstel en/of verhaal te bieden conform artikel 8.2.</i>	4.1.d.	11%	41%	48%	53%	64%	82%
2e	<i>Indien artikel 8.3 van toepassing is, processen inricht om herstel en/of verhaal beschikbaar te maken.</i>	4.1.e.	1 fonds	1 fonds	1 fonds	13%	10%	4%
2f	<i>Indien wordt overgegaan tot (tijdelijke) vermindering of desinvestering van beleggingen in ondernemingen die zijn geprioriteerd op basis van de ernst van de negatieve impact, de mogelijke negatieve impacts voor benadeelden daarvan heeft meegewogen.</i>	4.1.f.	1%	25%	26%	38%	65%	89%
Uitbesteding	<i>Alle van toepassing zijnde sub-indicatoren t.a.v. Uitbesteding geïmplementeerd.</i>		1%	13%	10%	8%	15%	9%

Tabel 2: Voortgang Uitbesteding

** % op basis van aantal Deelnemende Pensioenfondsen in een jaar en die nieuwe of hernieuwde contracten hebben afgesloten in een Convenantsjaar. Aangezien deze aantallen van jaar tot jaar verschillen, zijn de percentages over de jaren heen niet zonder meer vergelijkbaar. De laatste meting (31/12/2022) is niet vergelijkbaar met de voorafgaande jaren: deze is op basis van de uitvraag over de gehele Convenantsperiode, zie bijlage 3 voor de methodologie.*

*** % op basis van totaal belegd vermogen dat onder het Convenant valt.*

Op basis van de aangeleverde gegevens komen een paar observaties naar voren:

- 52 Deelnemende Pensioenfondsen geven aan dat gedurende de Convenantsperiode contracten met externe dienstverleners zijn aangepast;
- 15% van de 52 Deelnemende Pensioenfondsen hebben gedurende de Convenantsperiode de contracten geheel in lijn met de Convenantsverplichtingen aangepast;
- Dit komt overeen met 9% van het totaal belegd pensioenvermogen van Nederlandse pensioenfondsen (het totaal belegd vermogen is circa 1.425 miljard euro);
- Omdat contracten niet eerder aangepast kunnen worden dan na de vaststelling van nieuw beleid en in de voorgaande paragraaf is geconstateerd dat deze beleidsaanpassingen eigenlijk pas in de tweede helft van de Convenantsperiode op grotere schaal zijn doorgevoerd, is het verklaarbaar dat de verankering van de OESO-richtlijnen en UNGP's achterblijft bij de bij de aanpassingen van het beleid.

Daarnaast hebben veel Deelnemende Pensioenfondsen te maken met een groot aantal en enigszins diverse groep van Externe Dienstverleners: het aanpassen van de contracten met deze partijen is een taai en complex en daardoor langzaam proces en vraagt (per contract) veel tijd. Uit de interviews die de Monitoringcommissie heeft gevoerd, komt de complexiteit naar voren: vermogensbeheerders geven aan dat pensioenfondsen onvoldoende duidelijk maken wat zij precies verwachten in contracten (b.v. keuzen voor thematische aandachtsgebieden, zie ook de observaties onder Beleid). Daarnaast gaven vermogensbeheerders aan dat pensioenfondsen inhoudelijk verschillende aanpassingen wensten waardoor 'standaardisatie' niet mogelijk is en dat in de internationale markt van vermogensbeheer het 'Nederlandse geluid' niet kan worden gehonoreerd tegen de huidige markttarieven. Tegelijk geven (kleine) Deelnemende Pensioenfondsen aan dat het lastig is om hun beleid verankerd te krijgen in contracten met vermogensbeheerders tegen redelijke kosten, c.q. dat zij onvoldoende onderhandelingskracht hebben op basis van hun belegd vermogen. Eén van de geïnterviewde pensioenfondsen heeft deze situatie erkend en voegt eraan toe dat (het bestuur van) een Deelnemend Pensioenfonds altijd kan kiezen voor een andere vermogensbeheerder.

Ook lijkt het doorzetten van het beleid van het Deelnemend Pensioenfonds (via de fiduciair manager) naar de uiteindelijke beleggers (de gespecialiseerde vermogensbeheerders) niet goed uit de verf te komen. Mogelijk door gebrek aan aandacht van het pensioenbestuur, mogelijk door een gebrek aan onderhandelingskracht. Het is dus niet verrassend dat de sub-indicatoren voor Uitbesteding (en de Monitoring daarvan) op een lager niveau liggen dan de sub-indicatoren voor Beleid en Transparantie en Monitoring.

Tot slot merkt de Monitoringcommissie op dat in het Convenant is opgenomen dat voor bestaande contracten die niet binnen de looptijd van het Convenant worden vernieuwd, de Deelnemende Pensioenfondsen zich zullen inspannen om deze in lijn te brengen met de afspraken in artikel 4.1 en 5.1. Hier ligt naar de mening van de Monitoringcommissie een inspanningsverplichting van pensioenfondsen en diegenen die hen hierin ondersteunen om contracten alsnog aan te passen, Deelnemende Pensioenfondsen te ondersteunen door standaardteksten voor contracten (templates) voor verschillende asset classes op te nemen in het Instrumentarium en onderling samen te werken om via gezamenlijke onderhandelingen

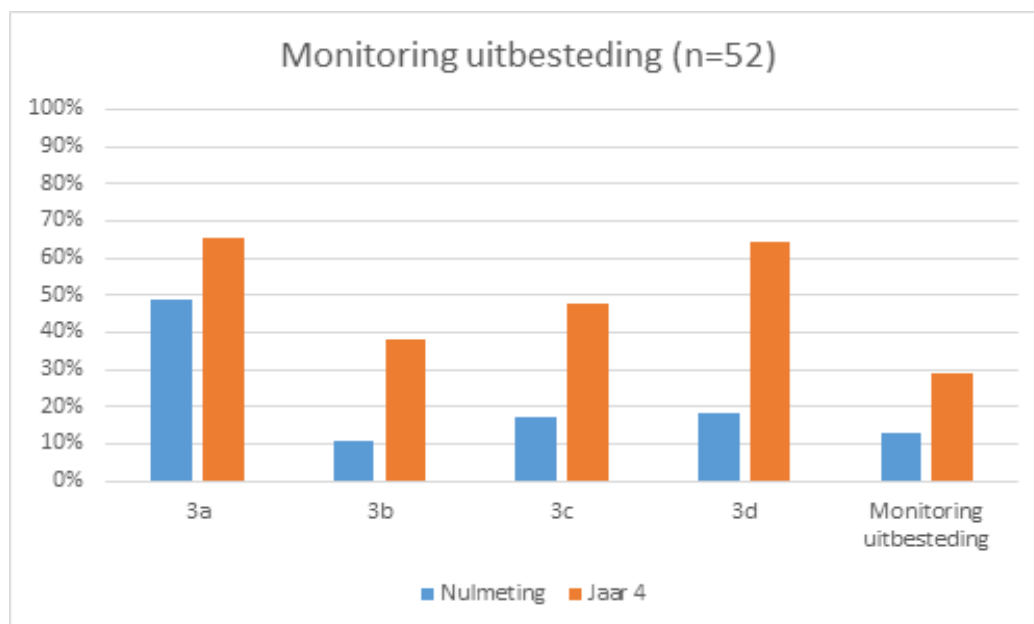
vermogensbeheerders te bewegen om de OESO-richtlijnen en UNGP's in hun beleggingsprocessen op te nemen.

4.3.3. Monitoring van uitbesteding

Externe Dienstverleners die het vermogen van o.a. pensioenfondsen beheren, geven reeds vele jaren uitvoering aan ESG-beleid en informeren hun klanten met monitoringrapportages over de uitvoering hiervan. Echter, deze monitoring en rapportage is nog niet (systematisch) gebaseerd op de OESO-richtlijnen en de UNGP's en de daaruit volgende ESG-due diligence-aanpak. In het Convenant is vastgelegd dat Deelnemende Pensioenfondsen zo snel mogelijk, doch uiterlijk binnen drie jaar na inwerkingtreding van het Convenant de rapportagevereisten conform de OESO-richtlijnen en UNGP's in de contracten met Externe Dienstverleners opnemen. Het doel van deze rapportagevereisten aan externe dienstverlening is de monitoring van onder andere:

- De voortgang van de uitvoering van het ESG-beleid;
- De risico-identificatie methodologie en bevindingen over de negatieve impact die geïdentificeerd is in de beleggingscategorieën;
- Informatie over hoe negatieve impact in de beleggingscategorieën wordt voorkomen en/of wordt gemitigeerd en/of hoe gestimuleerd wordt om herstel en/of verhaal te bieden;
- De ernst van de negatieve impact;

In Figuur 5 is de cumulatieve ontwikkeling weergegeven van het percentage van de Deelnemende Pensioenfondsen dat in de afgelopen jaren hun contracten met Externe Dienstverleners heeft aangepast en meer in lijn heeft gebracht met de vereisten van het Convenant. Om de vergelijkbaarheid van de cijfers te bevorderen zijn in figuur 5 enkel de nulmeting en vierde meting opgenomen.

Figuur 5: Monitoring uitbesteding over 4 jaar. Zie Tabel 3 voor een tekstuele uitleg van de sub-indicatoren. Deze staafdiagram geeft de cumulatieve ontwikkeling van het percentage van de Deelnemende Pensioenfondsen weer dat in de afgelopen jaren heeft aangegeven dat ze voldoen aan een of meer Convenantsverplichtingen voor Monitoring van uitbesteding. Dit zijn in totaal 52 Deelnemende Pensioenfondsen.

Nummering Figuur 5	Verplichting	Convenants artikel	Nulmeting (%)*	Naleving eerste meting (%)*	Naleving tweede meting (%)*	Naleving derde meting (%)*	Naleving vierde meting (%)*	Naleving vierde meting (% BV)**
	<i>Sub-indicatoren, rapportagevereisten opgenomen in nieuwe contracten met Externe Dienstverleners:</i>							
3a	<i>De voortgang van de uitvoering van het ESG-beleid van de betreffende Externe Dienstverlener en/of het ESG- beleid van het betreffende Deelnemend Pensioenfonds.</i>	5.1.a.	49%	68%	71%	71%	65%	68%
3b	<i>De ESG risico-identificatie methodologie van de Externe Dienstverlener en bevindingen over de negatieve impact die geïdentificeerd is in de Beleggingscategorieën.</i>	5.1.b.	11%	21%	35%	47%	38%	81%
3c	<i>Informatie over hoe de Externe Dienstverlener namens het Deelnemend Pensioenfonds getracht heeft negatieve impact van activiteiten in de Beleggingscategorieën te voorkomen en/of te mitigeren en/of te stimuleren om herstel en/of verhaal te bieden.</i>	5.1.c.	17%	27%	36%	50%	48%	67%
3d	<i>Informatie over de op basis van de ernst van de negatieve impact geprioriteerde beursgenoteerde ondernemingen, waarbij het aanwenden van invloed binnen het daarvoor gestelde tijdsplan niet heeft geleid tot voldoende voortgang.</i>	5.1.d.	18%	27%	32%	95%	65%	89%
Monitoring uitbesteding	<i>Alle Convenants verplichtingen t.a.v. Monitoring uitbesteding.</i>		8%	7%	38%	31%	29%	75%

Tabel 3: Voortgang Monitoring van uitbesteding

* % op basis van aantal Deelnemende Pensioenfondsen in een jaar en die nieuwe of hernieuwde contracten hebben afgesloten in een Convenantsjaar. Omdat deze aantallen van jaar tot jaar verschillen, zijn de percentages over de jaren heen niet vergelijkbaar. De laatste meting (31/12/2022) is niet vergelijkbaar met de voorafgaande jaren: deze is op basis van de uitvraag over de gehele Convenantsperiode, zie bijlage 3 voor de methodologie.

** % op basis van totaal belegd vermogen dat onder het Convenant valt.

Omdat het aantal Deelnemende Pensioenfondsen met nieuwe of hernieuwde contracten over de monitoringsjaren verschilt en omdat bij de derde voortgangsmeting voor het eerst bewijslast is opgevraagd, zijn de resultaten tussen de verschillende jaren niet één op één vergelijkbaar.

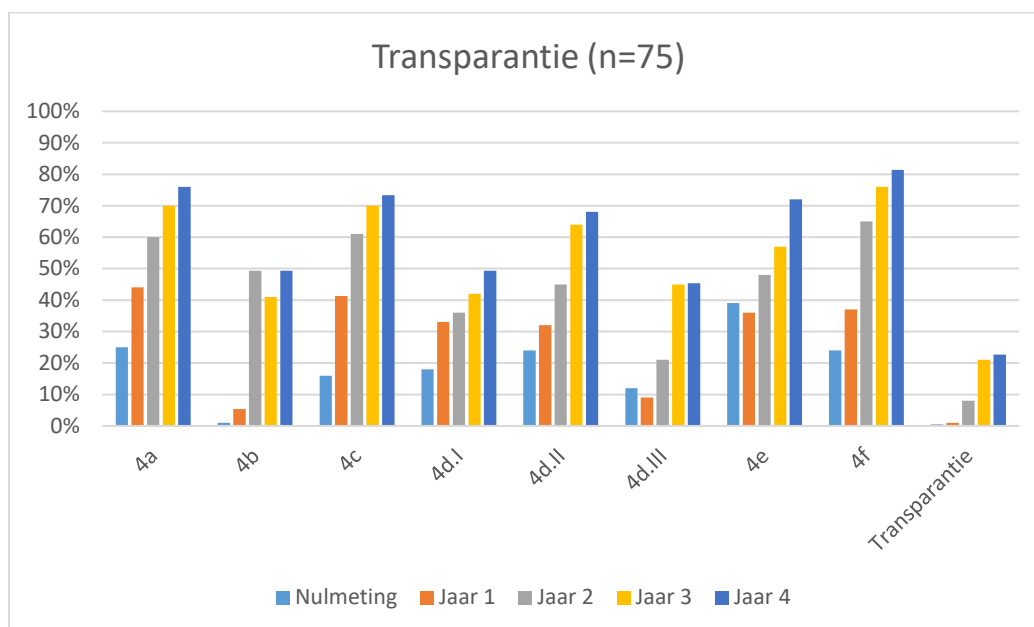
Net als voor de sub-indicatoren voor Uitbesteding is ook voor de Monitoring van de Uitbesteding gevraagd naar het voldoen aan deze sub-indicatoren over de gehele Convenantsperiode. Met name is het lastig gebleken om de Externe Dienstverleners inzicht te laten geven in de wijze waarop zij ESG-risico's identificeren en hoe zij rapporteren over situaties, waarin negatieve impacts hebben voorgedaan (in de verschillende beleggingscategorieën). In 38% van de aangepaste contracten zijn hier verwijzingen voor opgenomen.

4.3.4. Rapportage en Transparantie

Transparantie op basis van openbare rapportages is een kernprincipe van Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. De rapportage en transparantie omvat o.a.:

- A. Een lijst van namen van ondernemingen en/of beleggingsfondsen waarin het vermogen is belegd;
- B. De aanpak ten aanzien van ESG-due diligence conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's;
- C. Hoe het ESG-beleid van het Deelnemend Pensioenfonds geïntegreerd is in de verschillende beleggingscategorieën;
- D. De engagementactiviteiten, de resultaten daarvan en de daaruit volgende beslissing;
- E. Een toelichting op het stembeleid in aandeelhoudersvergaderingen;
- F. Toekomstig ESG-beleid en ESG-doelstellingen.

In de monitoringstool zijn negen vragen gesteld om de sub-indicatoren a t/m f te monitoren.

Figuur 6: Voortgang sub-indicatoren Rapportage en Transparantie. Zie Tabel 4 voor een tekstuele uitleg van de sub-indicatoren.

Nummering Figuur 6	Verplichting	Convenants artikel	Nulmeting (%)*	Naleving eerste meting (%)*	Nalevin g tweede meting (%)*	Naleving derde meting (%)*	Naleving vierde meting (%)*	Naleving vierde meting (%BV)**
	<i>De rapportage van Deelnemend Pensioenfondsen bevat:</i>							
4a	<i>Onder het beginsel van pas-toe- of-leg-uit, voor zover onder meer juridisch en praktisch mogelijk en rekening houdend met proportionaliteit, jaarlijks met een kwartaal en maximaal een jaar vertraging een lijst van namen van ondernemingen en/of beleggingsfondsen binnen de beursgenoteerde aandelenportefeuille(s) waarin het vermogen van het Deelnemend Pensioenfonds over de voorgaande periode belegd was.</i>	6.1.a.	25%	44%	60%	70%	76%	93%
4b	<i>De aanpak van het pensioenfonds (al dan niet via Externe Dienstverleners) ten aanzien van ESG-due diligence conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's.</i>	6.1.b.	1%	5%	41%	41%	49%	98%
4c	<i>Hoe het ESG-beleid van het Deelnemend Pensioenfonds geïntegreerd is in de verschillende Beleggingscategorieën waarin het Deelnemend Pensioenfonds belegt.</i>	6.1.c.	16%	41%	61%	70%	73%	93%
4d.I	<i>Deelnemend Pensioenfonds Engagement wordt gevoerd en waarover.</i>	6.d.i	18%	33%	36%	42%	49%	88%
4d.II	<i>De resultaten van Engagement namens het Deelnemend Pensioenfonds bij specifieke ondernemingen.</i>	6.d.ii.	24%	32%	45%	64%	68%	76%
4d.III	<i>Beslissingen die het Deelnemend Pensioenfonds genomen heeft wanneer Engagement niet succesvol blijkt.</i>	6.d.iii.	12%	9%	21%	45%	45%	81%
4e	<i>Hoe het pensioenfonds bij aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin het Deelnemend Pensioenfonds belegt, heeft gestemd conform de Richtlijn 2007/36/EG over het bevorderen van langetermijn betrokkenheid van aandeelhouders.</i>	6.1.e.	39%	36%	48%	57%	72%	97%
4f	<i>Waar zinvol toekomstig ESG-beleid en ESG-doelstellingen.</i>	6.1.f.	24%	37%	65%	76%	81%	97%
Transparantie	<i>Alle Convenants verplichtingen t.a.v. Rapportage en Transparantie.</i>		1%	1%	8%	21%	23%	55%

Tabel 4: Voortgang Rapportage en Transparantie

* % op basis van aantal Deelnemende Pensioenfondsen in een jaar

** % op basis van totaal belegd vermogen dat onder het Convenant valt

Belangrijk voor inzicht in de ontwikkelingen en de mogelijkheid om van elkaar en de belanghebbenden van de sector te leren is de rapportage over de uitvoering van het beleid en de mate van transparantie daarover. In sommige situaties is het heel goed voorstelbaar dat te veel transparantie op een bepaald moment processen kan verstoren (bijvoorbeeld gedurende een engagementproces).

Minder dan een kwart (23%) van de Deelnemende Pensioenfondsen voldoet aan alle sub-indicatoren op het gebied van Rapportage en Transparantie. Echter, en dat is een positieve ontwikkeling, over de hele linie zijn stappen gezet in de afgelopen jaren. Zo is er meer duidelijkheid gekomen in de wijze waarop de Deelnemende Pensioenfondsen de ESG-due diligence conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's hebben geïntegreerd in hun beleid (ook richting Externe Dienstverleners). Veel minder inzicht wordt gegeven als het gaat om lopende engagementtrajecten met bedrijven of de opstelling van een Deelnemend Pensioenfonds als een engagementtraject uiteindelijk niet succesvol is geweest. Over de transparantie van de exit strategie en daadwerkelijke maatregelen na niet succesvolle engagement, formuleert de Monitoringcommissie aanbevelingen voor verbetering.

4.3.5. Observaties Instrumentarium, Diepe Spoor en rollen van de Partijen

In dit deel worden de observaties van de Monitoringcommissie over het Instrumentarium, alsook de observaties van de Monitoringcommissie over de rollen van de Partijen gedeeld.

Als het gaat om de Overige Convenantsverplichtingen in het laatste jaar van het Convenant komt het beeld naar boven dat vooral gefocust werd op het goed afronden van werkzaamheden in groepsverband. Convenantspartijen binnen het Diepe Spoor bijvoorbeeld, waren vooral gericht op het sluiten van de individuele casussen en het opstellen van een eindrapport met geleerde lessen. Een uitzondering was uiteraard het werk van de Pensioenfederatie en de Toekomst Werkgroep, die volop bezig was met het uitwerken van toekomstplannen voor na de Convenantsperiode.

Zoals eerder genoemd in vorige rapporten en ook in dit rapport werd de samenwerking door Partijen in de tweede helft van de looptijd van het Convenant als goed en plezierig ervaren, inclusief het laatste jaar van het Convenant.

4.3.6. Observaties t.a.v. Instrumentarium

Het Instrumentarium is weer veelvuldig gebruikt in het afgelopen jaar. Net als de vorige jaren merkt het secretariaat van het Convenant bij de SER op dat veel teksten uit het Instrumentarium terugkomen in beleid en dan voornamelijk ten aanzien van ESG-due diligence stappen.

Net zoals vorig jaar hebben Deelnemende Pensioenfondsen in de monitoringstool aangegeven hoe zij het Instrumentarium hebben gebruikt en wat hun ervaringen waren. Dit jaar gaven 63 Deelnemende Pensioenfondsen aan gebruik te hebben gemaakt van het Instrumentarium. Deelnemende Pensioenfondsen waren positief over het hernieuwde Instrumentarium. Het was nuttig bij het opstellen van beleid en de invulling en/of uitwerking van de ESG-due diligence cyclus - inclusief het verankeren in contracten met externe managers. Dertien Deelnemende Pensioenfondsen geven aan geen gebruik gemaakt te hebben van het Instrumentarium.

Vierenzeventig Deelnemende Pensioenfondsen hebben een mening geformuleerd over het

Instrumentarium. Het percentage van Deelnemende Pensioenfondsen dat het Instrumentarium positief beoordeelt (score van vier of vijf), valt ongeveer hetzelfde uit als vorige jaren: 38%. Daarnaast gaven ongeveer de helft (49%) van Deelnemende Pensioenfondsen aan dat ze het Instrumentarium redelijk behulpzaam vonden (score van drie). Verbetersuggesties varieerden van meer toepasbaarheid en praktische voorbeelden tot meer hulp bij contractuele verplichtingen die moeten worden opgelegd aan externe managers rondom herstel en/of verhaal.

Bijlage 1: Key Performance Indicatoren

Toelichting KPI's bij het Brede Spoor

De Key Performance Indicators (KPI's) zijn vooruitlopend op de monitoringstool van het Convenant ontwikkeld en kunnen waar nodig aangepast worden. Partijen hebben overeenstemming over de volgende uitgangspunten en KPI's met inachtneming van de mogelijke noodzaak tot doorontwikkeling via de Stuurgroep.

Om de voortgang van het Convenant te meten, wordt gebruik gemaakt van drie verschillende soorten indicatoren:

1. De KPI's: hoofdindicatoren op basis waarvan de voortgang van het Convenant wordt vastgesteld.
2. Sub-indicatoren: onderliggende indicatoren die nodig zijn om een KPI te kunnen meten.
3. Tracking-indicatoren: ondersteunend om de voortgang van het Convenant te meten, maar zonder dat hieraan een doelstelling gekoppeld is.

Het Brede Spoor wordt gemonitord aan de hand van de volgende KPI's:

1. Aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat het Convenant heeft verwerkt in beleid (# aantal fondsen).
2. Aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat het Convenant heeft verwerkt in uitbesteding (# aantal fondsen).
3. Aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat het Convenant heeft verwerkt in monitoring (# aantal fondsen).
4. Aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat het Convenant heeft verwerkt in rapportage (# aantal fondsen).

Deze KPI's zijn nader uitgewerkt in sub-indicatoren die volgen uit de tekst van het Convenant en opgenomen zijn in onderstaande tabel. Er is sprake van een groeiend percentage over de Convenantsjaren (doel = $\text{jaar } 0 + (100 - \text{jaar } 0) * (\text{jaar} / (\text{aantal jaren tot } 100\%))$), waarbij jaar 0 uit de Nulmeting volgt. De percentages in jaar 1 en in de tussenliggende jaren zijn afhankelijk van de Nulmeting (mogelijk meer dan 0%).

Uitzondering is gemaakt voor de laatste uitvraag van de resultaten voor Uitbesteding en Monitoring van Uitbesteding: de Deelnemende Pensioenfondsen is gevraagd om een overzicht aan te leveren van alle aangepaste en nieuwe contracten over de gehele Convenantsperiode.

Verder wordt een aantal andere variabelen gemeten, als tracking indicator:

- De KPI-doelen worden gemeten in het aantal fondsen, tevens wordt voor iedere KPI het beheerd vermogen van deze fondsen gemonitord, als tracking indicator.
- Het aantal Deelnemende Pensioenfondsen ten opzichte van het totaal aantal Nederlandse pensioenfondsen, zowel in aantal als in beheerd vermogen.
- Het aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat het Convenant ondertekend heeft, kan stijgen (of dalen als gevolg van consolidatie) na de start van het Convenant. Het aantal Deelnemende Pensioenfondsen (in aantal en in percentage beheerd vermogen) wordt daarom ieder jaar gemeten, als tracking indicator. Het gebruik van het Instrumentarium over jaar 2 en verder wordt gemonitord (als tracking indicator).

Nummering Figuur 3	Verplichting	Convenants artikel	Nulmeting (%)*	Naleving eerste meting (%)*	Naleving tweede meting (%)*	Naleving derde meting *	Naleving vierde meting (%)*	Naleving vierde meting (% BV)**
1a	<i>Een tekst conform de OESO-richtlijnen en UNGP's.</i>	3.1.a.	17%	49%	85%	86%	92%	100%
1b	<i>Een beschrijving van ESG-due diligence stappen.</i>	3.1.b.	1%	5%	41%	41%	49%	83%
1c	<i>Een toelichtende tekst op thematische aandachtsgebieden.</i>	3.1.c	38%	4%	23%	30%	43%	80%
1d	<i>Informatie over de activiteiten waar het individuele Deelnemend Pensioenfonds niet in zal beleggen.</i>	3.1.d.	47%	52%	75%	91%	92%	99%
1e	<i>De Engagement aanpak voor beursgenoteerde ondernemingen.</i>	3.1.e.	28%	52%	69%	79%	80%	96%
1f	<i>De Engagement aanpak voor corporate credits.</i>	3.1.f.	24%	28%	53%	62%	64%	90%
1g	<i>Stemaanpak voor beursgenoteerde ondernemingen.</i>	3.1.g.	36%	40%	53%	70%	77%	98%
1h	<i>Een omschrijving hoe (maatschappelijke) waardecreatie op de lange termijn als een leidend principe wordt gehanteerd.</i>	3.1.h.	55%	69%	89%	91%	92%	99%
Beleid	<i>Alle Convenantsverplichtingen t.a.v. ESG-beleid.</i>	3.1	0%	0%	13%	20%	31%	75%

Nummering Figuur 4	Verplichting	Convenants artikel	Nulmeting (%)	Naleving 31 dec 2019 (%)*	Naleving 30 juni 2021 (%)*	Naleving 30 juni 2022 (%)*	Naleving 31 dec 2022 (%)*	Naleving 31 dec 2022 (% BV)**
2a	<i>ESG implementeert in beleid en managementsystemen en langetermijnwaardecreatie als een leidend principe hanteert.</i>	4.1.a.	3%	30%	26%	46%	37%	59%
2b	<i>(Potentiële) negatieve impact van activiteiten in de Beleggingscategorieën van het Deelnemend Pensioenfonds identificeert en prioriteert, en daarbij relevante stakeholders betreft.</i>	4.1.b.	3%	37%	35%	56%	57%	83%
2c	<i>Invloed zal aanwenden en waar nodig en mogelijk vergroten om te bevorderen dat negatieve impact van activiteiten in de Beleggingscategorieën wordt voorkomen of gemitigeerd.</i>	4.1.c.	3%	12%	60%	68%	40%	96%

2d	<i>Inloed zal aanwenden en waar nodig en mogelijk vergroten om beursgenoteerde ondernemingen waarin belegd wordt en die een negatieve impact veroorzaken of daaraan bijdragen, op basis van tijdsgebonden vragen te stimuleren om negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en/of te stimuleren om herstel en/of verhaal te bieden conform artikel 8.2.</i>	4.1.d.	11%	41%	48%	53%	64%	82%
2e	<i>Indien artikel 8.3 van toepassing is, processen inricht om herstel en/of verhaal beschikbaar te maken.</i>	4.1.e.	1 fonds	1 fonds	1 fonds	13%	10%	4%
2f	<i>Indien wordt overgegaan tot (tijdelijke) vermindering of desinvestering van beleggingen in ondernemingen die zijn geprioriteerd op basis van de ernst van de negatieve impact, de mogelijke negatieve impacts voor benadeelden daarvan heeft meegewogen.</i>	4.1.f.	1%	25%	26%	38%	65%	89%
Uitbesteding	<i>Alle van toepassing zijnde sub-indicatoren t.a.v. Uitbesteding geïmplementeerd.</i>		1%	13%	10%	8%	15%	9%

Nummering Figuur 5	Verplichting	Convenants artikel	Nulmeting (%)*	Naleving eerste meting (%)*	Naleving tweede meting (%)*	Naleving derde meting (%)*	Naleving vierde meting (%)*	Naleving vierde meting (% BV) **
	<i>Sub-indicatoren, rapportagevereisten opgenomen in nieuwe contracten met Externe Dienstverleners:</i>							
3a	<i>De voortgang van de uitvoering van het ESG-beleid van de betreffende Externe Dienstverlener en/of het ESG- beleid van het betreffende Deelnemend Pensioenfonds.</i>	5.1.a.	49%	68%	71%	71%	65%	68%
3b	<i>De ESG risico-identificatie methodologie van de Externe Dienstverlener en bevindingen over de negatieve impact die geïdentificeerd is in de Beleggingscategorieën.</i>	5.1.b.	11%	21%	35%	47%	38%	81%
3c	<i>Informatie over hoe de Externe Dienstverlener namens het Deelnemend Pensioenfonds getracht</i>	5.1.c.	17%	27%	36%	50%	48%	67%

	<i>heeft negatieve impact van activiteiten in de Beleggingscategorieën te voorkomen en/of te mitigeren en/of te stimuleren om herstel en/of verhaal te bieden.</i>							
3d	<i>Informatie over de op basis van de ernst van de negatieve impact geprioriteerde beursgenoteerde ondernemingen, waarbij het aanwenden van invloed binnen het daarvoor gestelde tijdspad niet heeft geleid tot voldoende voortgang.</i>	5.1.d.	18%	27%	32%	95%	65%	89%
Monitoring uitbesteding	<i>Alle Convenants verplichtingen t.a.v. Monitoring uitbesteding.</i>		8%	7%	38%	31%	29%	75%

Nummering Figuur 6	Verplichting	Convenants artikel	Nulmeting (%)*	Naleving eerste meting (%)*	Naleving tweede meting (%)*	Naleving derde meting (%)*	Naleving vierde meting (%)*	Naleving vierde meting (%BV) **
	<i>De rapportage van Deelnemend Pensioenfondsen bevat:</i>							
4a	<i>Onder het beginsel van pas-toe- of-leg-uit, voor zover onder meer juridisch en praktisch mogelijk en rekening houdend met Proportionaliteit, jaarlijks met een kwartaal en maximaal een jaar vertraging een lijst van namen van ondernemingen en/of beleggingsfondsen binnen de beursgenoteerde aandelenportefeuille(s) waarin het vermogen van het Deelnemend Pensioenfonds over de voorgaande periode belegd was.</i>	6.1.a.	25%	44%	60%	70%	76%	93%
4b	<i>De aanpak van het pensioenfonds (al dan niet via Externe Dienstverleners) ten aanzien van ESG-due diligence conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's.</i>	6.1.b.	1%	5%	41%	41%	49%	98%
4c	<i>Hoe het ESG-beleid van het Deelnemend Pensioenfonds geïntegreerd is in de verschillende Beleggingscategorieën waarin het Deelnemend Pensioenfonds belegt.</i>	6.1.c.	16%	41%	61%	70%	73%	93%

4d.I	<i>Deelnemend Pensioenfonds Engagement wordt gevoerd en waarover.</i>	6.d.i	18%	33%	36%	42%	49%	88%
4d.II	<i>De resultaten van Engagement namens het Deelnemend Pensioenfonds bij specifieke ondernemingen.</i>	6.d.ii.	24%	32%	45%	64%	68%	76%
4d.III	<i>Beslissingen die het Deelnemend Pensioenfonds genomen heeft wanneer Engagement niet succesvol blijkt.</i>	6.d.iii.	12%	9%	21%	45%	45%	81%
4e	<i>Hoe het pensioenfonds bij aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin het Deelnemend Pensioenfonds belegt, heeft gestemd conform de Richtlijn 2007/36/EG over het bevorderen van langetermijn betrokkenheid van aandeelhouders.</i>	6.1.e.	39%	36%	48%	57%	72%	97%
4f	<i>Waar zinvol toekomstig ESG-beleid en ESG-doelstellingen.</i>	6.1.f.	24%	37%	65%	76%	81%	97%
Transparantie	<i>Alle Convenants verplichtingen t.a.v. Rapportage en Transparantie.</i>		1%	1%	8%	21%	23%	55%

Bijlage 2: Chronologie totstandkoming rapport

De Monitoringcommissie heeft verschillende stappen ondernomen van Februari 2023 tot en met oplevering van het rapport in December 2023. Deze zijn hieronder kort beschreven:

1. Afstemming met SER-secretariaat – de Monitoringcommissie heeft verschillende malen haar werkwijze besproken en afgestemd met het SER-secretariaat. Het SER-secretariaat heeft de Monitoringcommissie gedurende het proces ondersteund;
2. Onderlinge afstemmingen over aanpak, uitvraag en toepassing principes hoor- en wederhoor voor de monitoring van de kwantitatieve rapportages door Deelnemende Pensioenfondsen in het monitoringstool alsmede over het proces voor de eindevaluatie. De Monitoringcommissie heeft gedurende het jaar meerdere keren afgesproken om onderling af te stemmen. Dit gebeurde via conference calls;
3. Review van resultaten jaar 4 en terugkoppeling aan SER-secretariaat – de Monitoringcommissie heeft nauw contact gehouden met het SER-secretariaat tijdens het hoor- en wederhoorproces en dataverwerking van 'Beleid', 'Uitbesteding', 'Monitoring van uitbesteding', 'Rapportage en transparantie';
4. Hoor en wederhoor van individuele Deelnemende Pensioenfondsen door middel van de online tool;
5. Interviews met zeven focusgroepen van de bij het Convenant betrokken Partijen en Externe Dienstverleners. Er waren twee focusgroepen met vertegenwoordigers van Deelnemende Pensioenfondsen ((middel-)grote en kleine pensioenfondsen), één gesprek met vertegenwoordigers van de ngo's, één gesprek met (twee) ministeries, twee gesprekken met vermogensbeheerders en één gesprek met de Pensioenfederatie). De gesprekken hebben tot doel gehad om een beter inzicht te krijgen in de cijfermatige ontwikkelingen rond het Convenant. Van de gesprekken zijn verslagen gemaakt door het SER-Secretariaat;
6. Analyse van de cijfers, kwalitatieve informatie uit het monitoringstool, rapportages over het Diepe Spoor, verslagen van het Brede Spoor en verslagen van de focusgroepen;
7. Presentatie van de analyse begin december 2023 aan de Stuurgroep;
8. Opstellen van de conceptrapportage Eindevaluatie en Vierde Voortgangsrapportage over het laatste halfjaar van het Convenant;
9. Verwerking van de feedback (feitelijke onjuistheden) van de Stuurgroep op conceptrapportage.

Bijlage 3: Methodologie Uitbesteding en Monitoring van Uitbesteding eindrapportage

Op grond van de Convenantstekst zijn de hoofdstukken Uitbesteding en Monitoring van Uitbesteding alleen van toepassing op nieuwe en hernieuwde contracten. Het aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat ieder jaar aan deze Convenantsafspraken moest voldoen, varieerde hierom per jaar. Daarnaast is naar aanleiding van voortschrijdend inzicht de methodologie van de uitvraag een aantal keren aangepast. Hieronder wordt omschreven wat de wijzigingen zijn geweest.

Nulmeting

Bij de nulmeting is gebruik gemaakt van een inleidende vraag die uitvroeg of Deelnemende Pensioenfondsen nieuwe of hernieuwde contracten hebben afgesloten in het afgelopen jaar. Wanneer zij hier "ja" op antwoordden, werden zij gemonitord op de naleving van alle Convenantsafspraken. Het aantal Deelnemende Pensioenfondsen was hierom bij iedere Convenantsafpraak van het hoofdstuk 'Uitbesteding' gelijk. Alle Deelnemende Pensioenfondsen moesten de vragen van 'Monitoring van Uitbesteding' beantwoorden. De monitoring was gebaseerd op publiek beschikbare informatie en omdat contracten vertrouwelijk zijn, hoefden deze niet te worden overlegd. Waar Deelnemende Pensioenfondsen een toelichting gaven, konden zij de toelichting van feedback voorzien.

Eerste en tweede Voortgangsmeting

Voor de eerste voortgangsmeting is de systematiek van de vragenlijst aangepast. Na een evaluatie van de praktijk van het invullen van de vragenlijst heeft de werkgroep Monitoring geconcludeerd dat de vragen niet geheel aansluiten bij de praktijk van Deelnemende Pensioenfondsen. Er zijn verschillende type contracten die kunnen worden afgesloten voor verschillende type diensten, daarom is niet iedere KPI noodzakelijkerwijs van toepassing op ieder nieuw of hernieuwd contract. Er is dus besloten om aan te vangen met de volgende inleidende vragen:

1. Heeft u nieuwe of hernieuwde contracten afgesloten het afgelopen jaar?
2. Met welk type dienstverlener?
3. Op welke indicatoren ziet dit contract?

Aan de hand van deze vragen werd bepaald welke Convenantsverplichtingen van toepassing waren van de hoofdstukken 'Uitbesteding' en 'Monitoring van uitbesteding' op dit Deelnemend Pensioenfonds. Hierdoor verschilde het aantal Deelnemende Pensioenfondsen dat moest voldoen aan de Convenantsbepalingen per KPI. Het aantal Deelnemende Pensioenfondsen verschilde ook per jaar, omdat Deelnemende Pensioenfondsen die het voorgaande jaar moesten voldoen aan het hoofdstuk, niet noodzakelijkerwijs dit jaar opnieuw moesten voldoen aan de bepalingen (bijvoorbeeld als het contract niet is aangepast). Tijdens de eerste meting en de tweede meting hoefde geen bewijslast te worden toegevoegd.

Derde meting

In het Monitoringsrapport over jaar twee merkte de Monitoringcommissie op dat zij onvoldoende zicht heeft op de juistheid van de antwoorden die Deelnemende Pensioenfondsen geven bij de hoofdstukken 'Uitbesteding' en 'Monitoring van uitbesteding'. De Monitoringcommissie kon enkel uitgaan van de toelichting die Deelnemende Pensioenfondsen geven in de Monitoringstool, hoewel deze vormvrij was. Daarnaast voegde een aantal Deelnemende Pensioenfondsen aanzienlijk meer gedetailleerdere informatie toe dan andere, waardoor deze mogelijk langs een andere lat werden gelegd dan Deelnemende Pensioenfondsen die zeer summier informatie verstrekten. Dit is onwenselijk. Naar aanleiding hiervan werd bewijslast verplicht in de vorm van een passage uit het contract of

schriftelijke bevestiging van de uitvoerder van het Deelnemend Pensioenfonds. Alhoewel de monitoring hierdoor betrouwbaarder werd, tastte dit de vergelijkbaarheid van de antwoorden aan.

Vierde meting

De laatste monitoring kijkt terug op de gehele Convenantsperiode. Daarom is de inleidende vraag aangepast naar: "Heeft u gedurende de looptijd van het Convenant een of meerdere nieuwe of hernieuwde contracten afgesloten?" De vervolgvragen bleven gelijk. Dit is het eerste jaar dat werd teruggekeken op de gehele periode. Tweeënvijftig Deelnemende Pensioenfonds hebben aangegeven nieuwe en hernieuwde contracten te hebben afgesloten, waardoor een of meerdere bepalingen uit de hoofdstukken 'Uitbesteding' en 'Monitoring van Uitbesteding' van toepassing zijn.

Vervolgens hebben Deelnemende Pensioenfonds een Excel sheet ontvangen waarin zij een overzicht moesten geven van het aantal contracten dat zij hebben afgesloten gedurende de looptijd van het Convenant en/of deze meerdere malen zijn aangepast. Dit is relevant, omdat een Deelnemend Pensioenfonds dat mogelijk tijdens de nulmeting niet voldeed, het contract kan hebben aangepast waardoor het daarna wel voldoet aan de afspraken. Het is echter ook mogelijk dat er meerdere contracten zijn afgesloten gedurende meerdere jaren, waarvan een deel van de contracten slechts voldoet aan de Convenantsafspraken.

Het cijfer dat weergegeven wordt in het rapport is dan ook gelaagd en komt als volgt tot stand. Allereerst betreft het enkel een percentage van de Deelnemende Pensioenfonds met nieuwe en hernieuwde contracten (52) dat al dan niet voldoet aan op hen van toepassing zijnde deel-KPI's. Een score van 100% betekent dan ook dat alle (52) Deelnemende Pensioenfonds die hieraan moeten voldoen, voldoen. Verder voldoet een Deelnemend Pensioenfonds pas als alle contracten die zijn aangepast gedurende de looptijd van het Convenant op de einddatum, voldoen aan de relevante bepalingen. Dit betekent dus dat een Deelnemend Pensioenfonds dat (bijvoorbeeld) meerdere contracten heeft, waarvan een deel voldoet, niet wordt aangemerkt als een Deelnemend Pensioenfonds dat voldoet, want het pensioenfonds voldoet dan slechts gedeeltelijk. Een Deelnemend Pensioenfonds dat een contract in de loop der jaren meerdere malen heeft aangepast en waarvan de laatste versie voldoet aan de Convenantsafspraken, voldoet wel. Dit betekent dan ook dat het percentage enkel informatie verschaft over het percentage Deelnemende Pensioenfonds dat volledig voldoet aan de afspraken en niet over het percentage van de contracten dat volledig voldoet aan de Convenantsafspraken.

Bijlage 4: Kaders

Kader

Dit hoofdstuk beschrijft het doel van het Convenant en de rol die de Monitoringcommissie en dit rapport hierin hebben.

De Partijen hebben het doel van het Convenant als volgt omschreven:

- De Partijen hebben met dit Convenant het doel om negatieve gevolgen van beleggingen door Deelnemende Pensioenfondsen op samenleving en milieu te voorkomen, te beperken en/of te (laten) herstellen waarbij op voorhand geen risico wordt uitgesloten (artikel 1.3).
- Met het IMVB-Convenant voor de Pensioenfondsen wordt invulling gegeven aan de verwachtingen die voor de Deelnemende Pensioenfondsen voortvloeien uit de OESO-richtlijnen en de UNGP's, waarbij het OESO-richtsnoer 'Responsible Business Conduct for Institutional Investors' een leidraad is voor de implementatie (artikel 1.4).
- Aangezien het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers voor Deelnemende Pensioenfondsen nieuw is en er wereldwijd weinig voorbeelden zijn van de uitwerking en implementatie van de OESO-richtlijnen en de UNGP's door institutionele beleggers, is een belangrijke insteek van het Convenant om te leren en te innoveren (artikel 1.5).
- De implementatie van dit Convenant moet bijdragen en mag geen afbreuk doen aan het vervullen van de fiduciaire plicht van Deelnemende Pensioenfondsen (artikel 1.6).

De Partijen willen met het Convenant de volgende doelen bereiken (artikel 1.9):

- Deelnemende Pensioenfondsen ondersteunen in het oplossen van ESG-vraagstukken die in de beleggingspraktijk van pensioenfondsen voorkomen en die zij niet alleen kunnen oplossen.
- Deelnemende Pensioenfondsen streven door middel van leren en innoveren naar optimaliseren van hun beleggingsprocessen om de impact op de ondernemingen waarin wordt belegd te vergroten;
- Op de (middel)lange termijn verbetering realiseren voor individuen en groepen die (mogelijk) de negatieve effecten ondervinden die gerelateerd zijn aan de activiteiten van ondernemingen waarin Deelnemende Pensioenfondsen direct of indirect beleggen;
- Op de korte termijn (de Convenanttermijn) procesafspraken maken en implementeren over beleid en activiteiten van Deelnemende Pensioenfondsen.

Positionering huidige meting:

- De Monitoringcommissie monitort de afspraken in het Convenant. De Geledingen zullen ten behoeve van de monitoring deze afspraken voor zover nodig verder vertalen in zinvolle, meetbare en duidelijke criteria (artikel 20.2).
- Om de voortgang van het Convenant, in het geheel en op zowel het Brede als Diepe Spoor te kunnen monitoren, ontwikkelen de Geledingen in aanvulling op de doelen en afspraken in dit Convenant Key Performance Indicators (Hierna: KPI's). Op basis van de Nulmeting worden in de KPI's de doelpercentages vastgelegd voor het beleid (jaar 1), de uitbesteding (jaar 1 en 2), de monitoring (jaar 1 en 2) en de transparantie (jaar 1, 2 en 3), volgens de formules in Bijlage 2 van het Convenant. De KPI's kunnen worden aangepast als de Stuurgroep daartoe besluit.
- Deze rapportage van de Monitoringcommissie betreft de meting voor jaar 3. Het doel van meting is inzicht verschaffen in de mate waarin de Deelnemende Pensioenfondsen op de peildatum (30 juni 2022) voldoen aan de afspraken die zijn opgenomen in het Brede Spoor. Deze rapportage is gebaseerd op de informatie die door de Deelnemende Pensioenfondsen is gerapporteerd.

Werkwijze Monitoringcommissie:

- Monitort jaarlijks de voortgang die de Partijen boeken met de uitvoering van de afgesproken activiteiten, uitgaande van de principes van redelijkheid en billijkheid.
- Houdt toezicht op de kwaliteit en de kwantiteit van de input van de Partijen op basis van de door de Werkgroep Monitoring ontwikkelde en toegepaste toetsingscriteria.
- Als het nodig is, kan zij de Partijen vragen om de verstrekte informatie toe te lichten en/of ontbrekende informatie toe te zenden, voor zover dit niet reeds gevalideerde externe informatie betreft.
- De Monitoringcommissie zal over haar bevindingen vertrouwelijk, in een jaarlijks monitoringrapport, via het SER Secretariaat, verslag uitbrengen aan de Stuurgroep.
- De Stuurgroep gebruikt het Monitoringrapport om Geledingen te informeren over de implementatie van het Convenant en zo nodig aanbevelingen te doen voor verbetering.
- Bij de aanbidding van het voortgangsrapport over Jaar 1 hebben de Stuurgroep en Monitoringcommissie op verzoek van de Monitoringcommissie aanvullende afspraken gemaakt over de werkwijze van de commissie.
- De door de Convenantpartijen zelf gestelde doelen voor de hoofdindicatoren worden gemonitord. Over de eerder geformuleerde tussendoelstellingen wordt niet langer gerapporteerd. De Monitoringcommissie heeft aan de Stuurgroep verheldering gevraagd over wanneer een rapportagejaar loopt. Om aan te sluiten bij de bestuurspraktijk konden fondsen informatie aanleveren over de periode tot en met 30 juni 2022. Na overleg met de Stuurgroep heeft de Monitoringcommissie voor het opstellen van deze voortgangsrapportage geen interviews afgenomen. De Monitoringcommissie zal voor de eindevaluatie van het Convenant interviews houden met belanghebbenden van het Convenant.

Kader 'Beleid'

De volgende – verkorte – onderdelen zijn relevant voor de monitoring van 'Beleid':

Convenant Artikel 3.1 – Voor Deelnemende Pensioenfondsen geldt dat zij zo snel mogelijk doch uiterlijk binnen twee jaar na inwerkingtreding van het Convenant, het ESG-beleid in lijn brengen met de OESO-richtlijnen en UNGP's. Dit beleid bevat ten minste:

1. Een commitment aan de OESO-richtlijnen en UNGP's;
2. Een beschrijving hoe het Deelnemend Pensioenfonds de verschillende ESG-due diligence stappen conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's invult en verankert in de uitbesteding, monitoring en rapportage van Externe Dienstverleners;
3. Een toelichtende tekst op thematische aandachtsgebieden, inclusief gebruik van standaarden, die de Deelnemende Pensioenfondsen op basis van informatie komende uit een ESG-due diligence procedure als risicovol beoordelen, alsmede op thematische aandachtsgebieden die volgen uit prioriteiten van de achterban van het betreffende Deelnemend Pensioenfonds;
4. Informatie over de activiteiten waar het individuele Deelnemend Pensioenfonds niet in zal beleggen;
5. De stemaanpak voor beursgenoteerde ondernemingen en de Engagement aanpak voor beursgenoteerde ondernemingen en *corporate credits*, direct of via de uitbesteding, gericht op het stimuleren van langetermijnwaardcreatie bij ondernemingen;
6. Een omschrijving hoe (maatschappelijke) waardecreatie op de lange termijn als een leidend principe wordt gehanteerd.

Convenant Artikel 3.2 – De Partijen ontwikkelen binnen één jaar na inwerkingtreding van het Convenant gezamenlijk een instrumentarium [...]. Onderdeel hiervan is een advies voor

beleidsteksten met de OESO-richtlijnen en UNGP's als uitgangspunt die voldoen aan de criteria zoals beschreven in artikel 3.1.

Convenant Artikel 3.4 – Waar mogelijk en zinvol betrekken Deelnemende Pensioenfondsen derden die Deelnemende Pensioenfondsen als stakeholders zien bij het ontwikkelen van ESG-beleid. Deelnemende Pensioenfondsen zorgen voor draagvlak onder deelnemers voor de keuzes over verantwoord beleggen.

Kader 'Uitbesteding'

Meerdere onderdelen van het Convenant hebben betrekking op uitbesteding. Zo verwacht artikel 3.1b dat Deelnemende Pensioenfondsen beschrijven: "hoe het Deelnemend Pensioenfonds de verschillende ESG-due diligence stappen conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's invult en verankert in de uitbesteding, monitoring en rapportage van Externe Dienstverleners".

Convenant Artikel 4.1 licht dat toe, door aan te geven dat Deelnemende Pensioenfondsen "zelf verantwoordelijk [blijven] voor de implementatie van de OESO-richtlijnen en de UNGP's in de beleggingscategorieën. Om ervoor te zorgen dat de OESO-richtlijnen en de UNGP's worden geïmplementeerd in de beleggingscategorieën van Deelnemende Pensioenfondsen, worden deze richtlijnen verankerd in contracten met Externe Dienstverleners. Het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers is een leidraad voor de implementatie hiervan". Dit wordt uitgewerkt in artikel 4.1 en 4.2. Inhoudelijk zijn de volgende – verkorte – onderdelen relevant voor uitbesteding:

Convenant Artikel 4.1: "In nieuwe contracten met Externe Dienstverleners zullen Deelnemende Pensioenfondsen ten minste opnemen dat de Externe Dienstverlener in de Beleggingscategorieën van het Deelnemend Pensioenfonds conform de OESO-richtlijnen en UNGP's:

- ESG implementeert in beleid en managementsystemen en langetermijnwaardecreatie als een leidend principe hanteert;
- (Potentiële) negatieve impact van activiteiten in de beleggingscategorieën van het Deelnemend Pensioenfonds identificeert en prioriteert en daarbij relevante stakeholders betreft;
- Invloed zal aanwenden en waar nodig en mogelijk vergroten om te bevorderen dat negatieve impact van activiteiten in de beleggingscategorieën wordt voorkomen of gemitigeerd;
- Invloed zal aanwenden en waar nodig en mogelijk vergroten om beursgenoteerde ondernemingen waarin belegd wordt en die een negatieve impact veroorzaken of daaraan bijdragen, op basis van tijdsgebonden vragen te stimuleren om negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en/of te stimuleren om herstel en/of verhaal te bieden;
- Indien artikel 8.3 van toepassing is, processen inricht om herstel en/of verhaal beschikbaar te maken;
- Indien wordt overgegaan tot (tijdelijke) vermindering of desinvestering van beleggingen in ondernemingen die zijn geprioriteerd op basis van de ernst van de negatieve impact, de mogelijke negatieve impacts voor benadeelden daarvan heeft meegewogen;
- Verantwoording aflegt door resultaten te monitoren en te rapporteren aan het Deelnemend Pensioenfonds, met inachtneming van de rapportage-vereisten zoals beschreven in paragraaf 5 van dit Convenant.

Convenant artikel 4.2: De Partijen ontwikkelen binnen één jaar na inwerkingtreding van het Convenant gezamenlijk een instrumentarium met daarin een advies voor teksten die

Deelnemende Pensioenfondsen kunnen overnemen in contracten met Externe Dienstverleners, waarin van deze Externe Dienstverleners gevraagd wordt ESG-due diligence uit te voeren conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's die voldoen aan de criteria zoals beschreven in artikel 4.1. [...] Ten aanzien van bestaande contracten die niet binnen de looptijd van het Convenant worden vernieuwd, zullen Deelnemende Pensioenfondsen zich inspannen om deze in lijn te brengen met de afspraken in artikel 4.1 en 5.1."

Kader 'Monitoring van uitbesteding'

Externe Dienstverleners voor fiduciair beheer van vermogen van o.a. Pensioenfondsen geven reeds vele jaren uitvoering aan ESG-beleid en voorzien in monitoringrapportages over de uitvoering. Echter, deze monitoring en rapportage is nog niet (systematisch) gebaseerd op de OESO-richtlijnen en de UNGP's en de daaruit volgende ESG-due diligence aanpak. In het Convenant is vastgelegd dat Deelnemende Pensioenfondsen zo snel mogelijk, doch uiterlijk binnen drie jaar na inwerkingtreding van het Convenant, de rapportagevereisten conform de OESO-richtlijnen en UNGP's in de contracten met Externe Dienstverleners opnemen. Het doel van deze rapportagevereisten aan externe dienstverlening is de monitoring van onder andere:

- De voortgang van de uitvoering van het ESG-beleid.
- De risico-identificatiemethodologie en bevindingen over de negatieve impact die geïdentificeerd is in de beleggingscategorieën.
- Informatie over hoe negatieve impact in de beleggingscategorieën wordt voorkomen en/of wordt gemitigeerd en/of hoe gestimuleerd wordt om herstel en/of verhaal te bieden.
- De ernst van de negatieve impact.

Deelnemende Pensioenfondsen zijn ondersteund bij het realiseren van de doelstelling om 100% van de sub-indicatoren aan het eind van het derde Convenantsjaar (31 december 2022) te implementeren door de tijdige publicatie van een gezamenlijk Instrumentarium. In de monitoringstool is de opname van de hierboven genoemde rapportagevereisten gericht op nieuwe contracten met externe dienstverleners. Het was dit jaar voor het eerst verplicht om bewijslast toe te voegen om de mate van implementatie van de opname van de punten a t/m d in de nieuwe contracten te kunnen monitoren.

Kader 'Rapportage en Transparantie'

Transparantie op basis van openbare rapportages is een kernprincipe van maatschappelijk verantwoord beleggen. Zo snel mogelijk, doch uiterlijk drieënhalf jaar na inwerkingtreding van het Convenant zullen Deelnemende Pensioenfondsen hun openbare rapportages uitbreiden om conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's te rapporteren. Die rapportage en transparantie omvat o.a.:

- a) Een lijst van namen van ondernemingen en/of beleggingsfondsen waarin het vermogen is belegd;
- b) De aanpak ten aanzien van due diligence conform de OESO-richtlijnen en de UNGP's;
- c) Hoe het ESG-beleid van het Deelnemend Pensioenfonds geïntegreerd is in de verschillende Beleggingscategorieën;
- d) De Engagement activiteiten, de resultaten daarvan en de daaruit volgende beslissing;
- e) Een toelichting op het stembeleid in aandeelhoudersvergaderingen;
- f) Toekomstig ESG-beleid en ESG-doelstellingen.

De doelstelling in het Convenant is dat 3,5 jaar na de start van het Convenant (1 juli 2022), Deelnemende Pensioenfondsen alle sub-indicatoren over het Rapportage en Transparantie hebben geïmplementeerd.

In de monitoringstool zijn negen vragen gesteld om de sub-indicatoren a t/m f te monitoren. Daarbij is aan Deelnemende Pensioenfondsen gevraagd om bewijslast op te leveren. Een deel van de Deelnemende Pensioenfondsen verwijst daarbij naar eigen jaarrapportages, maar in

een significant aantal gevallen wordt verwezen naar de website van uitvoerder. In de hoor- en wederhoorproces zijn aan ruim 63 Deelnemende Pensioenfondsen een of meerdere vragen gesteld over de opgegeven antwoorden en/of bewijslast. In de meeste gevallen betrof dit vragen over onduidelijke verwijzingen naar websites van uitvoerders en onduidelijkheid over de toepasbaarheid van de rapportages op de beleggingen van het betreffende Deelnemend Pensioenfonds en over de volledigheid van informatie over bijvoorbeeld engagement en stemmen.

Kader 'Diepe Spoor'

- 12.1 Door de samenwerking van de Partijen in de *Cases* zullen innovaties plaatsvinden en inzichten en lessen opgedaan worden met bredere relevantie. Hierbij kunnen drie niveaus onderscheiden worden:
- 12.1.1 Issue-niveau: inzichten over effectieve aanpak van de negatieve impact(s) in het ESG-vraagstuk.
- 12.1.2 Samenwerkingsniveau: tactische en strategische inzichten over het vergroten van invloed van Deelnemende Pensioenfondsen op ondernemingen door samenwerking. Het betreft hier de samenwerking in het gehele proces van aanbrenge en selectie van *Cases*, uitvoering tot en met afsluiting en reflectie.
- 12.1.3 Beleidsniveau: inzichten met replicerbaarheid of implicaties voor de due diligence processen van Pensioenfondsen, voor het beleid van overheden, ngo's en vakbonden of voor de toepassing van de UNGP's en de OESO-richtlijnen in andere sectoren/ landen en daarmee voor het Brede Spoor (paragrafen 2 t/m 8).
- 12.2 Jaarlijks wordt door de (sub-)werkgroepen gereflecteerd op hun *Cases* om strategische inzichten en lessen te identificeren en te documenteren. Hiervoor worden de bestuurders van de Pensioenfondsen, die betrokken zijn bij de uitvoering van deze *Cases*, uitgenodigd. Ook kunnen naar behoefte derden en/of experts worden uitgenodigd. Bij de afsluiting van *Cases* wordt voor deze reflectie een workshop georganiseerd met externe experts, waarbij specifiek wordt ingegaan op beleidsimplicaties. De Partijen streven ernaar om de lessen en inzichten over het Diepe Spoor te documenteren in publicaties. De (sub-)werkgroep rapporteert haar eindbevindingen aan de Monitoringcommissie en aan de Stuurgroep. De Stuurgroep overweegt deze bevindingen voor het opstellen van aanbevelingen voor de activiteiten in het Brede Spoor. Dit houdt onder andere in dat gedurende de implementatie van het Convenant geleerde lessen uit het Diepe Spoor worden opgenomen in het te ontwikkelen instrumentarium en/of de toepassing daarvan.

Kader 'Overige Convenantsverplichtingen'

- (7.1) De Partijen ontwikkelen gezamenlijk binnen één jaar na inwerkingtreding van het Convenant een Instrumentarium dat Deelnemende Pensioenfondsen zullen overwegen en kunnen gebruiken om de OESO-richtlijnen en UNGP's te implementeren.
- (7.2) De werkgroep Instrumentarium zal toelichtende teksten op thematische aandachtsgebieden ontwikkelen op basis van risico's vanuit due diligence door Pensioenfondsen.
- (7.3) Het Instrumentarium moet op een zinnvolle en praktische manier toepasbaar zijn voor alle Deelnemende Pensioenfondsen.
- (7.4) Om te kunnen leren en innoveren, worden geleerde lessen gebruikt om het Instrumentarium te verbeteren.
- (7.5) De Pensioenfederatie verwerkt het Instrumentarium (en updates) in een Servicedocument Verantwoord Beleggen.
- (7.6) Het gebruik en de effectiviteit van het Instrumentarium wordt gemonitord door de Monitoringcommissie.

Pensioenfondsen Internationaal
MVO | **SER**

SOCIAAL-ECONOMISCHE RAAD
Bezuidenhoutseweg 60
Postbus 90405
2509 LK Den Haag

T 070 3499 525
E communicatie@ser.nl

www.imvoconvenanten.nl/nl/pensioenfondsen

© 2024, Sociaal-Economische raad